

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katedra za bibliotekarstvo

Ak. god. 2017./2018.

Marija Penzar

Dostupnost elektroničkih verzija tiskanih časopisa na njemačkom jeziku u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Daniela Živković, izv. prof.

Zagreb, 2017.

Sažetak

Znanstveni časopisi su najvažniji oblik formalne znanstvene komunikacije. Prvi znanstveni časopisi pojavili su se u 17. stoljeću, a objavljivali su se samo kao tiskani časopisi. U 20. stoljeću znanstveni časopisi se počinju objavljivati i u elektroničkom obliku. Otvoreni pristup definiran je 2002. godine. Časopisi u otvorenom pristupu dostupni su svim korisnicima besplatno i bez registracije. Visokoškolske knjižnice nabavljaju časopise u tiskanom i u elektroničkom obliku. Rezultati istraživanja provedenog na 14 časopisa na njemačkom jeziku, koji su u tiskanom obliku dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien, pokazali su da otvoreni pristup još nije prihvaćen kao glavni način objavljivanja. Pet časopisa je dostupno, a devet časopisa nije dostupno u otvorenom pristupu. Većina časopisa dostupna je registriranim korisnicima i pretplatnicima. Potrebno je još više promovirati otvoreni pristup kako bi znanstvene informacije bile što prije dostupne svima, što je važno za razvoj znanosti.

Ključne riječi: znanstveni časopisi, elektronički časopisi, otvoreni pristup, visokoškolske knjižnice, dostupnost

Summary

Scientific journals are the most important form of formal scientific communication. The first scientific journals appeared in the 17th century and they were published only as print journals. In the 20th century, journals started to be published in electronic form as well. Open access was defined in 2002. Open access journals are available to all users for free and without registration. Academic libraries acquire journals both in print and in electronic form. The results of a survey conducted on 14 journals in German language, which are available as print journals in the Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb and in the library of the Goethe institut Kroatien, showed that open access is still not accepted as the main way of publishing. Five journals are available in open access and nine journals are not. The majority of journals is available to registered users and subscribers. Open access should be even more promoted in order to make scientific information available to all as soon as possible, which is important for the development of science.

Keywords: scientific journals, electronic journals, open access, academic libraries, availability

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Časopisi kao oblik znanstvene komunikacije	5
2.1. Kratki povijesni prikaz razvoja znanstvene komunikacije	5
2.2. Znanstveni časopisi u tiskanom i elektroničkom obliku	6
3. Znanstveni časopisi u otvorenom pristupu	7
3.1. Razvoj otvorenog pristupa	7
3.2. Otvoreni pristup i znanstveni časopisi	9
4. Znanstveni časopisi i visokoškolske knjižnice	12
4.1. Uloga visokoškolske knjižnice i nabava znanstvenih časopisa	12
4.2. Tiskani i elektronički znanstveni časopisi u visokoškolskim knjižnicama	13
5. Istraživanje	15
5.1. Cilj i metodologija istraživanja	15
5.2. Rezultati	16
5.2.1. Časopisi dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu	16
5.2.2. Časopisi dostupni u knjižnici Goethe instituta Kroatien	22
6. Rasprava i komentar istraživanja	28
7. Zaključak	32
Literatura	35
Dodatak	39

1. Uvod

Znanstveni časopisi predstavljaju najvažniji oblik formalne znanstvene komunikacije. Znanstvenici u časopisima objavljuju svoje znanstvene radove i pronalaze rezultate istraživanja drugih znanstvenika. U prošlosti su se znanstveni časopisi objavljivali isključivo u tiskanom obliku, dok u posljednjih nekoliko desetljeća časopisi postoje istodobno u tiskanom i u elektroničkom obliku. Časopisi su jedna od različitih vrsta građe zastupljenih u visokoškolskim knjižnicama, čija uloga je podupiranje znanstvene i obrazovne djelatnosti ustanova u čijem sastavu djeluju. Knjižnice nabavljaju časopise u tiskanom, ali i u elektroničkom obliku. Cilj ovog rada je prikazati dostupnost elektroničkih verzija časopisa na njemačkom jeziku koji su u tiskanom obliku dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien. U prvom dijelu rada prikazan je pregled literature o povijesti razvoja znanstvenih časopisa, otvorenom pristupu i nabavi časopisa u visokoškolskim knjižnicama. U drugom dijelu rada izneseni su rezultati istraživanja provedenog u navedenim knjižnicama. Istraživanje je provedeno na ukupno 14 časopisa na njemačkom jeziku koji su prema procjeni knjižničara najrelevantniji i najčešće korišteni. Cilj istraživanja bio je dati odgovor na pitanje koliko je od tih časopisa dostupno u elektroničkom obliku i pod kojim uvjetima (u otvorenom pristupu ili posredovanjem knjižnice).

2. Časopisi kao oblik znanstvene komunikacije

2.1. Kratki povijesni prikaz razvoja znanstvene komunikacije

Počeci znanstvene komunikacije prepoznatljivi su već u antici. U antičkoj Grčkoj čuvali su se rukopisi onodobnih znanstvenika i filozofa. U antičkom Rimu pisale su se knjige na papirusu koje su se bavile različitim temama, najčešće iz područja povijesti i filozofije. Tijekom antičkog razdoblja postojale su javne knjižnice. U srednjem vijeku tekstovi su se prepisivali u samostanima. Postupno su se razvijale prve knjižnice vezane uz sveučilišta. Polovicom 15. stoljeća u Europi se pojavljuje tisak.¹ U 17. stoljeću razvija se znanost u današnjem smislu. Tada dolazi do povećane znanstvene produkcije, a znanstvenici postaju svjesni kako je potrebno zaštititi intelektualno vlasništvo. Znanstvena zajednica se proširuje i pojavljuje se

¹ Vickery, Brian C. Scientific communication in history. Lanham, Maryland, London : The Scarecrow Press, 2000.

potreba za vrednovanjem rezultata znanstvenih istraživanja. U to vrijeme osnivaju se prve udruge znanstvenika, a objavljuju se i prvi znanstveni časopisi.²

2.2. Znanstveni časopisi u tiskanom i elektroničkom obliku

Časopis može biti definiran kao „serijska publikacija koja izlazi u redovitim razmacima najčešće kraćim od godine i obično sadržava zasebne članke“.³ Prema definiciji iz Hrvatske enciklopedije, časopis je „vrsta serijske publikacije koja izlazi u redovitim razmacima, kraćim od godine, a dužim od petnaest dana“.⁴ Časopis je namijenjen trajnom izlaženju. Različiti sveščići (brojevi) međusobno se razlikuju s obzirom na sadržaj i suradnike, a jednaki su s obzirom na naslov i format.⁵ Znanstveni časopis je „vrsta periodičke građe koja donosi nove rezultate istraživanja i razvoja, a članci u njemu sadrže sve podatke potrebne za procjenu valjanosti zaključaka i za ponavljanje istraživanja“.⁶ Prvi znanstveni časopisi objavljeni su 1665. godine. Riječ je o časopisima „Le Journal des Sçavans“ i „Philosophical Transactions of the Royal Society of London“. Ti časopisi bavili su se općeznanstvenim temama, a urednik časopisa mogao je samostalno ili s manjim brojem suradnika vrednovati, odabrati i objaviti članke. Urednici su i sami pisali članke u kojima su donosili pregled rada određenog znanstvenika ili prikaz neke knjige. Objavljivala su se i pisma čitatelja. Broj znanstvenih časopisa neprekidno se povećavao, osobito nakon Drugog svjetskog rata. Ne postoje pouzdani podaci o ukupnom broju znanstvenih časopisa koji se objavljuju u današnje vrijeme jer neki časopisi prestaju, a drugi počinju izlaziti.⁷ Prvi besplatno dostupan znanstveni časopis u elektroničkom obliku bio je časopis „Psycology“, a utemeljio ga je S. Harnad 1989. godine. Uskoro su nastali i mnogi drugi časopisi u elektroničkom obliku.⁸ Pojava elektroničkih časopisa utjecala je na načine na koje znanstvenici dolaze do informacija važnih za svoja istraživanja. Znanstvenici najčešće čitaju članke u elektroničkim časopisima koji su dostupni posredovanjem knjižnice. Svaki pojedini znanstvenik čita veći broj radova, ali pritom troši manje vremena. Stariji radovi dostupni su u elektroničkom obliku pa ih znanstvenici čitaju

² Hebrang Grgić, I. 17. stoljeće – prekretnica u razvoju moderne znanosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 50, 1 / 2(2007), str. 89-95.

³ Tiskane serijske publikacije i druga neomeđena građa : priručnik za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC 21. Izradile: Sonja Pigac Ljubi i Jasenka Zajec. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/02/tiskane-serijske-publikacije_final_zadnja.pdf (10. 10. 2017.).

⁴ Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/> (30. 10. 2017.).

⁵ Ibid.

⁶ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

više nego što su ih čitali u prošlosti.⁹ Danas su znanstveni časopisi još uvijek najvažniji oblik komunikacije među znanstvenicima iako postoje i neformalni oblici znanstvene komunikacije (npr. blog, društvene mreže). Jedini način mjerenja utjecaja znanstvenog rada je objavljivanje u časopisu koji provodi recenziju. Unatoč tome, znanstvenici smatraju da su neformalni oblici znanstvene komunikacije korisni budući da omogućuju pristup široj publici i povećavaju vidljivost pojedinih znanstvenika. Ipak, tradicionalni oblik znanstvene komunikacije je objavljivanje u časopisima pa neformalni oblici komunikacije nemaju jednaku vrijednost kao znanstveni časopisi.¹⁰

3. Znanstveni časopisi u otvorenom pristupu

3.1. Razvoj otvorenog pristupa

Nakon pojave znanstvenih časopisa znanost se sve više razvijala, broj znanstvenika se povećavao, postojalo je sve više znanstvenih časopisa, pojavili su se komercijalni izdavači, a to je dovelo do povećanja cijena časopisa.¹¹ Nekomercijalni izdavači su npr. sveučilišta, fakulteti i znanstvene udruge. Komercijalni izdavači zarađuju objavljujući znanstvene časopise pa su povećavali cijene pretplata na časopise.¹² Zbog toga su knjižnice otkazivale pretplate na pojedine časopise, a znanstvene informacije postajale su teško dostupne znanstvenicima. Kriza dostupnosti znanstvenih informacija bila je na vrhuncu krajem osamdesetih godina 20. stoljeća. Objavljivanje znanstvenih radova u elektroničkom obliku, zahvaljujući razvoju tehnologije, pokazalo se kao moguće rješenje. Tako je razvijena ideja otvorenog pristupa, koji je definiran nakon 2000. godine.¹³ Budimpeštanska inicijativa za otvoreni pristup iz 2002. godine definira otvoreni pristup kao potpuno besplatan i neograničen pristup znanstvenim radovima u elektroničkom obliku (na internetu). Kao načini ostvarivanja otvorenog pristupa navedeni su samoarhiviranje i otvoreno dostupni časopisi.

Samoarhiviranje podrazumijeva da znanstvenici polažu svoje radove u otvorene elektroničke arhive. Otvoreno dostupni časopisi omogućuju trajno slobodan pristup svim objavljenim radovima. Takvi časopisi ne naplaćuju pretplatu ili pristup, nego se financiraju na druge

⁹ Tenopir, C.; King, D. W. et al. Electronic journals and changes in scholarly article seeking and reading patterns. // *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*. 61, 1(2009), str. 5-32.

¹⁰ Shehata, A.; Ellis, D.; Foster, A. Scholarly communication trends in the digital age : informal scholarly publishing and dissemination, a grounded theory approach. // *The Electronic Library*. 33, 6(2015), str. 1150-1162.

¹¹ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

¹² Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – *deus ex machina* za izdavaštvo znanstvenih časopisa? // *Libellarium*. VIII, 2(2015), str. 1-11.

¹³ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

načine.¹⁴ Samoarhiviranje u otvoreno dostupnim repozitorijima naziva se „zeleni put“, a objavljivanje u otvoreno dostupnim časopisima „zlatni put“ do otvorenog pristupa.¹⁵ Razlikuju se dvije vrste otvorenog pristupa: „gratis“ (uklanja prepreke vezane uz cijenu i omogućuje samo pravo na čitanje) i „libre“ (uklanja prepreke vezane uz dozvole korištenja i omogućuje pravo na ponovno korištenje, dijeljenje i mijenjanje, npr. u obrazovne svrhe).¹⁶ Izjava iz Bethesde o izdavaštvu u otvorenome pristupu iz 2003. godine ističe važnost otvorenog pristupa za cjelokupnu javnost i doprinos pojedinih institucija (ustanova koje financiraju istraživanja, knjižnica, izdavača, udruga znanstvenika) otvorenom pristupu.¹⁷ Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju iz 2003. godine zalaže se za objavljivanje znanstvenih radova u otvorenom pristupu, vrednovanje otvoreno dostupnih časopisa, priznavanje otvoreno dostupnih publikacija pri napredovanju u karijeri i razvoj softverskih alata potrebnih za otvoreni pristup.¹⁸ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu iz 2012. godine definira otvoreni pristup kao „slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućava čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i/ili drugo zakonito korištenje“.¹⁹ Otvoreni pristup je prepoznat kao javni interes, a znanstvene informacije kao nacionalno blago. Istaknuto je da rezultati javno financiranih istraživanja trebaju biti dostupni u otvorenom pristupu. Potrebno je objektivno vrednovati radove objavljene u otvorenom pristupu, razviti nove modele licenciranja pristupa informacijama i trajno čuvati informacije objavljene u otvorenom pristupu.²⁰ Istraživanje provedeno 2010. godine pokazalo je da se osobito u razdoblju od 2000. do 2009. godine znatno povećao broj članaka i časopisa u otvorenom pristupu. Osim toga, neki utjecajni časopisi koji ranije nisu bili u otvorenom pristupu postali su otvoreno dostupni.²¹ Deset godina nakon objavljivanja Budimpeštanske inicijative, dakle 2012. godine, objavljene su preporuke za sljedećih 10 godina. Cilj tih preporuka je da u navedenom razdoblju otvoreni pristup postane osnovni način objavljivanja recenziranih radova iz svih

¹⁴ Budapest Open Access Initiative. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> (10. 10. 2017.).

¹⁵ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Bethesda Statement on Open Access Publishing. Dostupno na: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> (10. 10. 2017.).

¹⁸ Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf (10. 10. 2017.).

¹⁹ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Dostupno na: http://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/otvoreni-pristup/hrvatska_deklaracija_o_otvorenom_pristupu.pdf (10. 10. 2017.).

²⁰ Ibid.

²¹ Laakso, M. et al. The development of open access journal publishing from 1993 to 2009. // PLoS ONE. 6, 6(2011), str. 1-10.

znanstvenih područja i u svim zemljama.²² Europska komisija je u ožujku 2017. godine objavila konačnu verziju dokumenta pod naslovom „Guidelines to the rules on open access to scientific publications and open access to research data in Horizon 2020“. U tom dokumentu istaknuta je važnost široke dostupnosti znanstvenih informacija za povećanje kvalitete znanstvenih istraživanja, povećanje učinkovitosti, poticanje inovativnosti i razvijanje transparentnosti (uključivanje javnosti u znanstvenu komunikaciju). Europska komisija zalaže se za to da rezultati javno financiranih istraživanja budu besplatno dostupni na internetu i trajno sačuvani. Potiče se arhiviranje znanstvenih radova u repozitorijima i objavljivanje radova u otvoreno dostupnim časopisima.²³

3.2. Otvoreni pristup i znanstveni časopisi

Otvoreno dostupni znanstveni časopisi iz različitih područja okupljeni su u bazi DOAJ (Directory of Open Access Journals), koja je pokrenuta 2003. godine na Sveučilištu u Lundu (u Švedskoj). Baza danas sadrži više od 10 000 časopisa iz područja prirodnih, tehničkih, medicinskih, društvenih i humanističkih znanosti. Zastupljeni su časopisi iz više od 100 zemalja. Časopise i članke moguće je pregledavati prema znanstvenim područjima ili pretraživati prema različitim kriterijima. Osnovni uvjet da bi neki časopis bio uključen u DOAJ je besplatna dostupnost cjelovitog teksta svih radova u otvorenom pristupu, bez odgode. Nisu prihvaćeni časopisi koji zahtijevaju registraciju korisnika kao preduvjet za čitanje cjelovitog teksta.²⁴ Neki časopisi indeksirani u bazi DOAJ nisu dostupni na internetu. Nedostupnost časopisa može biti uzrokovana promjenom URL-a ili izdavača. Iako je samo neznatan broj časopisa iz baze DOAJ nedostupan, važno je uzeti u obzir promjenljivost informacija u elektroničkom obliku i mogućnost nestanka pojedinih elektroničkih časopisa, iz čega proizlazi potreba za njihovim arhiviranjem kako bi oni bili trajno dostupni. Primjeri postojećih arhiva su Portico, LOCKSS i CLOCKSS.²⁵

Hrvatski znanstveni časopisi u otvorenom pristupu dostupni su na portalu Hrčak. Zastupljeni su časopisi iz različitih područja (prirodne, tehničke, biotehničke, društvene i humanističke

²² Ten years on from the Budapest Open Access Initiative: setting the default to open. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations> (10. 10. 2017.).

²³ Guidelines to the rules on open access to scientific publications and open access to research data in Horizon 2020. Dostupno na: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf (14. 10. 2017.).

²⁴ DOAJ: Directory of open access journals. Dostupno na: <https://doaj.org/> (10. 10. 2017.).

²⁵ Lightfoot, E. A. The persistence of open access electronic journals. // *New Library World*. 117, 11/12(2016), str. 746-755.

znanosti, biomedicina i zdravstvo, umjetničko područje, interdisciplinarna područja znanosti i umjetnosti). Trenutno je na portalu dostupno više od 400 časopisa. Omogućeno je pregledavanje i pretraživanje časopisa prema različitim kriterijima.²⁶ Hrvatski znanstveni časopisi u otvorenom pristupu uglavnom objavljuju članke u PDF formatu. Neki časopisi objavljuju poveznice na e-mail adrese autora i poveznice na internetske izvore, ali u nekim časopisima te poveznice su neispravne. Dakle, hrvatski znanstveni časopisi u otvorenom pristupu objavljuju statičan sadržaj po uzoru na tiskanu verziju časopisa, ali prisutan je pomak prema korištenju suvremenih tehnoloških mogućnosti u objavljivanju časopisa.²⁷ Znanstvena zajednica u Hrvatskoj specifična je po tome što je periferna (koristi jezik nerazumljiv u većini drugih zemalja, pripada zemlji sa slabije razvijenom ekonomijom, izdavači znanstvenih časopisa uglavnom su nekomercijalni i u nekim znanstvenim područjima prisutan je mali broj znanstvenika).²⁸

Unatoč tome što je otvoreni pristup prisutan već nekoliko desetljeća i prepoznat kao način povećavanja dostupnosti znanstvenih informacija, istraživanje usmjereno na znanstvenike iz područja ekonomije u različitim zemljama pokazalo je kako se časopise u otvorenom pristupu još uvijek smatra manje relevantnima za napredovanje u karijeri u usporedbi s tradicionalnim časopisima s ograničenim pristupom. Zbog toga znanstvenici koji se nalaze na početku karijere rjeđe objavljuju u otvorenom pristupu. Ipak, znanstvenici prepoznaju prednosti otvorenog pristupa, a to su dostupnost široj publici i veći broj citata. Osim toga, popularnost otvorenog pristupa u ustanovi u kojoj znanstvenici djeluju utječe na njihov odabir časopisa u kojem će objaviti svoj rad. Znanstvenici koji čitaju ili citiraju radove objavljene u otvorenom pristupu češće i sami objavljuju otvoreno dostupne radove (pritom čitanje radova drugih znanstvenika ima veći utjecaj nego citiranje). Prisutan je svojevrstan paradoks u stavovima znanstvenika o otvorenom pristupu: znanstvenici osobno podržavaju otvoreni pristup, ali radije objavljuju svoje radove u časopisima s ograničenim pristupom jer takve časopise smatraju relevantnijima.²⁹ Istraživanje provedeno 2009. godine pokazalo je da hrvatski znanstvenici nisu dovoljno informirani o otvorenom pristupu. Ispitanici su pripadali različitim znanstvenim područjima, uglavnom društvenim i humanističkim znanostima. Cilj istraživanja bio je ispitati stavove hrvatskih znanstvenika o otvorenom pristupu. Rezultati su pokazali da

²⁶ Hrčak: portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/> (11. 10. 2017.).

²⁷ Hebrang Grgić, I. Publishing Croatian scientific journals: to e- or not to e-? // *Libellarium*. VIII, 1(2015), str. 93-100.

²⁸ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

²⁹ Migheli, M.; Ramello, G. B. Open access journals and academics' behavior. // *Economic Inquiry*. 52, 4(2014), str. 1250-1266.

neki znanstvenici ne znaju jesu li časopisi u kojima objavljuju svoje radove dostupni u otvorenom pristupu. Također, nije sigurno znaju li neki od ispitanih znanstvenika pravo značenje pojma „samoarhiviranje“. Osim toga, znanstvenici uglavnom ne traže dopuštenje izdavača za samoarhiviranje vlastitih radova nakon recenzije, što upućuje na nedovoljno poznavanje autorskog prava. Biotehničke znanosti predstavljaju jedino znanstveno područje iz kojeg svi ispitani znanstvenici objavljuju u otvorenom pristupu. Najčešći razlozi zbog kojih hrvatski znanstvenici objavljuju u otvorenom pristupu su podržavanje slobodnog pristupa znanstvenim informacijama i veći utjecaj otvoreno dostupnih radova. Neki od razloga za neobjavljivanje radova u otvorenom pristupu su očekivana manja citiranost otvoreno dostupnih radova i pretpostavljena niža kvaliteta časopisa u otvorenom pristupu.³⁰

Otvoreni pristup nije jednako prisutan u svim znanstvenim područjima. Humanističke znanosti predstavljaju specifično područje različito od prirodnih znanosti pa je i otvoreni pristup u tim skupinama znanosti zastupljen na različite načine. Istraživanje provedeno na časopisima iz područja klasične filologije upućuje na neke karakteristike otvorenog pristupa u humanističkim znanostima (iako se rezultati tog istraživanja ne mogu primijeniti na humanističke znanosti u cjelini budući da se i te znanosti međusobno razlikuju). Neki časopisi iz područja klasične filologije objavljuju se isključivo u tiskanom obliku. Znanstvenici iz područja humanističkih znanosti uglavnom ne raspolažu dovoljnom količinom financijskih sredstava da bi mogli platiti objavljivanje svojih radova u otvorenom pristupu. Pojedini časopisi i različita geografska područja međusobno se razlikuju s obzirom na ostvarivanje otvorenog pristupa. Zbog toga je za poticanje otvorenog pristupa potrebno tražiti rješenja prilagođena lokalnoj znanstvenoj zajednici i financirati neovisne časopise.³¹

Otvoreni pristup ima značajne prednosti za znanstvenu komunikaciju, ali i nedostatke koji mogu negativno utjecati na razvoj znanosti. Glavna prednost otvorenog pristupa je veća citiranost znanstvenih radova, osobito u području prirodnih znanosti. Međutim, otvoreni pristup donio je različite nove poteškoće kao što su vezane pretplate, naplaćivanje troškova od autora i predatorski časopisi. Model vezanih pretplata na velike zbirke elektroničkih časopisa (tzv. „big deals“) podrazumijeva da izdavači prodaju pretplate na nekoliko elektroničkih časopisa umjesto na pojedinačne naslove. To može predstavljati problem budući da neki od

³⁰ Hebrang Grgić, I. Open access in Croatia: a study of authors' perceptions. // The future of information sciences : digital resources and knowledge sharing / uredili Hrvoje Stančić, Sanja Seljan, David Bawden, Jadranka Lasić-Lazić, Aida Slavić. Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2009. Str. 169-177.

³¹ Ojennus, P. Open access and the humanities: the case of classics journals. // Library Resources & Technical Services. 61, 2(2016), str. 81-92.

časopisa ne moraju biti potrebni instituciji koja plaća pretplatu. Neki izdavači naplaćuju troškove od autora kako bi radove tih autora objavili u otvorenom pristupu. Na taj način su diskriminirani autori koji nisu u mogućnosti platiti troškove objavljivanja u otvorenom pristupu. Još jedan problem vezan uz otvoreni pristup predstavljaju predatorski časopisi, odnosno otvoreno dostupni časopisi koji ne provode kontrolu kvalitete objavljenih radova. Uvjet za objavljivanje radova u takvim časopisima je da autor uplati određeni iznos, a kvaliteta rada pritom nije presudna.³²

Budući da mnogi radovi objavljeni u časopisima komercijalnih izdavača nisu dostupni u otvorenom pristupu, knjižničari moraju nabaviti časopise kupnjom pristupa kako bi časopisi bili dostupni korisnicima knjižnice.

4. Znanstveni časopisi i visokoškolske knjižnice

4.1. Uloga visokoškolske knjižnice i nabava znanstvenih časopisa

Znanstveni časopisi dio su knjižničnog fonda visokoškolskih knjižnica, čija je uloga „prikupljanje, organizacija, čuvanje i osiguravanje pristupa ljudskom znanju“.³³

Visokoškolske knjižnice trebaju podržavati nastavne planove i programe, ali i sudjelovati u stjecanju i stvaranju znanja te na taj način poticati promjene u visokom obrazovanju.³⁴ Zadaća knjižnica je razvijati knjižnične zbirke kako bi korisnici što brže došli do potrebnih informacija. Knjižnice sve više nabavljaju građu u elektroničkom, a ne samo u tiskanom obliku. Još jedna važna zadaća visokoškolskih knjižnica je informacijsko opismenjavanje korisnika. Knjižnice provode bibliometrijska istraživanja te izgrađuju i održavaju institucijske repozitorije. Potrebno je da knjižnica surađuje s drugim knjižnicama i srodnim ustanovama.³⁵

Glavni cilj svih knjižničnih usluga i aktivnosti je zadovoljavanje informacijskih potreba korisnika. Knjižnice trebaju nabavljati građu, ali i osigurati pristup informacijama koje ne posjeduju u vlastitom fondu. Nabavna politika knjižnice treba omogućiti zadovoljavanje korisničkih potreba, ali i racionalno trošenje dostupnih sredstava. Nabava građe i izgradnja fonda najvažniji su elementi knjižničnog poslovanja i predstavljaju preduvjete za ostale

³² Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – *deus ex machina* za izdavaštvo znanstvenih časopisa? // *Libellarium*. VIII, 2(2015), str. 1-11.

³³ Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice: zašto ih trebamo više nego ikada? // *Kemija u industriji*. 62, 11-12(2013), str. 452-455.

³⁴ Krajna, T.; Markulin, H. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 54, 3(2011), str. 21-42.

³⁵ Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice: zašto ih trebamo više nego ikada? // *Kemija u industriji*. 62, 11-12(2013), str. 452-455.

knjižnične djelatnosti. Osnovni načini nabave građe su kupnja, zamjena, dar i obvezni primjerak. Izgradnja fonda treba biti utemeljena na korisničkim potrebama i planu nabave. Knjižničar treba poznavati znanstveno ili stručno područje kojem knjižnica pripada kako bi mogao nabavljati relevantnu građu. Visokoškolske knjižnice nabavljaju tiskanu, audiovizualnu i elektroničku građu. Istraživanje provedeno 2010. godine pokazalo je da visokoškolske knjižnice u sklopu Sveučilišta u Zagrebu uglavnom nemaju osigurana sredstva za nabavu građe pa ne mogu sustavno razvijati nabavnu politiku. Kupnja i dar najčešći su oblici nabave građe. Knjige i časopisi najzastupljenija su vrsta građe, a od elektroničke građe najčešće se nabavljaju elektronički časopisi. Knjižnice uglavnom kupuju tekuće naslove časopisa, a samo neke knjižnice nabavljaju i starije naslove. Domaći časopisi nabavljaju se izravno od izdavača, a strani časopisi izravno od izdavača (ako je riječ o jednom naslovu) ili uz pomoć dobavljača, na temelju liste časopisa. Problem predstavlja činjenica da je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa prestalo sufinancirati nabavu časopisa. Zbog toga se neprekidno smanjuje broj časopisa na koje su knjižnice pretplaćene. U razdoblju od 2008. do 2009. godine ukupan broj pretplata na domaće časopise ostao je gotovo nepromijenjen, ali je nabava stranih časopisa 2009. godine smanjena za 11% u odnosu na nabavu u 2008. godini.³⁶ Knjižnice nabavljaju elektroničke znanstvene časopise sklapanjem ugovora (licencija) s izdavačima. Licencije određuju uvjete korištenja elektroničkih izvora. Knjižnice pregovaraju s izdavačima kako bi dogovorile uvjete korištenja koji odgovaraju korisnicima knjižnice, budući da licencije koje nude izdavači često u znatnoj mjeri ograničavaju pristup elektroničkim izvorima.³⁷

4.2. Tiskani i elektronički znanstveni časopisi u visokoškolskim knjižnicama

Važan čimbenik pri odlučivanju o nabavi časopisa u visokoškolskim knjižnicama je cijena časopisa. Znanstveni časopisi u velikoj se mjeri međusobno razlikuju s obzirom na cijenu. Izdavači znanstvenih časopisa mogu biti komercijalni ili nekomercijalni. Prvi izdavači znanstvenih časopisa u povijesti bili su nekomercijalni. Naglim razvojem znanosti, osobito nakon šezdesetih godina 20. stoljeća, pojavili su se komercijalni izdavači. Danas su glavni izdavači znanstvenih časopisa multinacionalne kompanije. Prisutno je nekoliko velikih komercijalnih i mnogo malih nekomercijalnih izdavača. Komercijalni izdavači objavljuju veći broj časopisa nego nekomercijalni izdavači. Cijene pretplata na časopise komercijalnih

³⁶ Krajna, T.; Markulin, H. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 54, 3(2011), str. 21-42.

³⁷ Fowler, D. C. (ur.). E-serials collection management : transitions, trends, and technicalities. New York, London, Oxford : The Haworth Information Press, 2004.

izdavača više su u odnosu na cijene pretplata na časopise koje objavljuju nekomercijalni izdavači. Objavljivanje časopisa u elektroničkom obliku nije znatno smanjilo cijenu časopisa budući da cijena najvećim dijelom ovisi o troškovima koji prethode objavljivanju.³⁸

Takozvani trošak prvog primjerka (first copy cost) jednak je bez obzira na to hoće li časopisi biti objavljeni u tiskanom ili elektroničkom obliku. Taj trošak obuhvaća zaprimanje članka, recenziju, komunikaciju s autorima i recenzentima, pripremu za objavljivanje, prijelom (grafičko oblikovanje) i objavljivanje (u tiskanom ili elektroničkom obliku).³⁹ Kako bi smanjile troškove za nabavu časopisa i racionalnije iskoristile ograničena sredstva, knjižnice mogu prestati nabavljati tiskane primjerke časopisa koji su dostupni u elektroničkom obliku.⁴⁰

Postoje različiti modeli naplaćivanja troškova za objavljivanje elektroničkih časopisa. Vezane pretplate podrazumijevaju povezivanje pretplate na tiskani časopis i pristupa časopisu u elektroničkom obliku ili zbirke elektroničkih časopisa koje se tretira kao cjelinu. Naplata po pristupu članku (pay-per-view) označava naplaćivanje pristupa pojedinim člancima umjesto časopisu kao cjelini. Model naplaćivanja troškova autorima funkcionira tako da autori moraju uplatiti određeni iznos kako bi njihov rad bio objavljen. Iznos koji je potrebno platiti nerijetko je vrlo velik. Rjeđe korišteni modeli financiranja su oglašavanje, prodaja suvenira, prikupljanje dobrovoljnih novčanih priloga, naplaćivanje članarine, konzorcijska potpora i skupno financiranje (crowdfunding).⁴¹

Za knjižnice je važno osigurati trajan pristup časopisima koje nabavljaju. Unatoč tome, potreba za trajnim pristupom ponekad je u suprotnosti s trenutnim potrebama korisnika pa knjižnice u nekim situacijama smanjuju troškove otkazujući pretplate na pojedine časopise. Prisutna je tendencija prema nabavi po želji korisnika kako bi se zadovoljile trenutne korisničke potrebe. Knjižnice bi trebale preispitati svoje prioritete i odlučnije se zauzimati za trajni pristup znanstvenim časopisima.⁴²

Iz navedenih istraživanja vidljivo je da je otvoreni pristup omogućio veću dostupnost znanstvenih informacija, ali i donio nove probleme kao što su predatorski časopisi ili naplaćivanje troškova autorima kako bi njihov rad bio otvoreno dostupan. Osim toga, otvoreni

³⁸ Galyani Moghaddam, G. Why are scholarly journals costly even with electronic publishing? // *Interlending & Document Supply*. 37, 3(2009), str. 149-155.

³⁹ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

⁴⁰ Zimmerman, M. Periodicals: print or electronic? // *New Library World*. 111, 9/10(2010), str. 426-433.

⁴¹ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.

⁴² Carr, P. L. Securing perpetual journal access: a survey of academic research libraries. // *Library Resources & Technical Services*. 55, 1(2010), str. 4-16.

pristup nije jednako zastupljen u svim znanstvenim područjima i nije dovoljno prihvaćen pa knjižničarima u visokoškolskim i specijalnim knjižnicama još uvijek predstoji nabava licenciranjem.

5. Istraživanje

5.1. Cilj i metodologija istraživanja

U drugom dijelu ovog rada bit će prikazano istraživanje koje je provedeno u razdoblju od srpnja do rujna 2017. godine deskriptivnom i komparativnom metodom te metodom intervjua. Cilj istraživanja bio je ispitati dostupnost elektroničkih verzija časopisa na njemačkom jeziku koji su u tiskanom obliku dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien. Knjižnica Filozofskog fakulteta odabrana je kao primjer visokoškolske knjižnice koja posjeduje zbirku građe vezane uz germanistiku. Knjižnica Goethe instituta specifična je po tome što je Goethe institut ustanova za promicanje njemačkog jezika i kulture u Hrvatskoj. Budući da istraživanje nije moglo obuhvatiti sve časopise na njemačkom jeziku dostupne u tim knjižnicama, u istraživanje su uključeni samo oni časopisi koji su prema procjeni knjižničara najrelevantniji i najčešće korišteni. Iz svake od navedenih knjižnica odabrano je sedam časopisa koje knjižnica posjeduje u tiskanom obliku. Istraživanje je trebalo dati odgovor na pitanje koliko je od tih časopisa dostupno u elektroničkom obliku i pod kojim uvjetima (u otvorenom pristupu ili posredovanjem knjižnice). Početna pretpostavka bila je da su svi ili gotovo svi odabrani časopisi dostupni u elektroničkom obliku, bilo da je riječ o otvorenom pristupu ili da su navedene knjižnice pretplaćene na elektroničku verziju časopisa. Istraživanje je provedeno razgovorom s knjižničarkama iz navedenih knjižnica i traženjem elektroničkih inačica odabranih časopisa na internetu (pomoću knjižničkog kataloga i internetskih stranica pojedinih izdavača). Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 14 časopisa (7 časopisa iz Knjižnice Filozofskog fakulteta i 7 časopisa iz knjižnice Goethe instituta). Odabrani časopisi iz knjižnice Filozofskog fakulteta su „Zagreber germanistische Beiträge“, „Zeitschrift für Sprachwissenschaft“, „Deutsche Sprache“, „Linguistische Berichte“, „Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte“, „Zeitschrift für Fremdsprachenforschung“ i „Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik“. Iz knjižnice Goethe instituta odabrani su časopisi „Stern“, „Spiegel“, „Brigitte“, „Deutsch perfekt“, „Fremdsprache Deutsch“, „Frühes Deutsch“ i „GEOLino“. Budući da je učestalost korištenja određena kao kriterij za odabir časopisa, istraživanje je obuhvatilo i neke časopise iz knjižnice

Goethe instituta („Stern“, „Spiegel“, „Brigitte“, „GEOlino“) koji nisu znanstveni časopisi. Navedeni časopisi su magazini koji se bave svakodnevnim temama, a jedan od njih („GEOlino“) je edukativni dječji magazin. Svaki od navedenih časopisa bit će ukratko opisan s obzirom na tematsko područje i izdavača. Osim toga, za svaki časopis bit će navedeno je li dostupan u elektroničkom obliku i pod kojim uvjetima (je li dostupan u otvorenom pristupu ili je pristup ograničen na određenu skupinu korisnika).

5.2. Rezultati

5.2.1. Časopisi dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Knjižnica Filozofskog fakulteta je visokoškolska knjižnica u kojoj je građa organizirana u zbirke s obzirom na vrstu građe i znanstveno područje.⁴³ U prizemlju je smještena čitaonica periodike, u kojoj su izloženi odabrani domaći i strani časopisi objavljeni od 2008. godine nadalje. Časopisi iz ranijih godina dostupni su u Zatvorenom spremištu.⁴⁴ Zatvoreno spremište nalazi se u podrumu Knjižnice, a ondje je pohranjeno više od 4000 naslova časopisa. Građu iz Zatvorenog spremišta moguće je naručiti na info-pultovima u Knjižnici ili e-mailom. Časopisi se isporučuju u roku od 30 minuta.⁴⁵ Časopise nije dopušteno posuditi, dopušteno ih je koristiti isključivo u čitaonicama unutar Knjižnice. Pojedinačne članke moguće je fotokopirati, a ponuđena je i usluga skeniranja na zahtjev.⁴⁶

Časopis „Zagreber germanistische Beiträge“ je godišnjak koji objavljuje radove iz područja germanistike.⁴⁷ Časopis objavljuje znanstvene i stručne radove te prikaze iz područja znanosti o književnosti, jezikoslovlja, kao i didaktike i metodike njemačkog jezika.⁴⁸ Izdavač je Odsjek za germanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a časopis se objavljuje uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Elektronička verzija časopisa dostupna je na portalu Hrčak (u otvorenom pristupu) i u digitalnoj knjižnici Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.).⁴⁹ Na portalu Hrčak ovaj časopis je prisutan od veljače 2013. godine, a dostupni su brojevi objavljeni u razdoblju od 2011. do 2016. godine.⁵⁰ U digitalnoj knjižnici C.E.E.O.L. prisutni su svi dosad objavljeni brojevi časopisa (od 1992.

⁴³ Raspored građe u Knjižnici FF-a. URL: https://saturn.ffzg.hr/raspored_gradje/index.cgi (17. 10. 2017.).

⁴⁴ Čitaonica periodike i zbirka serijskih publikacija. URL: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/periodika> (17. 10. 2017.).

⁴⁵ Zatvoreno spremište. URL: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/zs> (17. 10. 2017.).

⁴⁶ Korištenje građe i posudba. URL: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/posudba> (17. 10. 2017.).

⁴⁷ Zagreber germanistische Beiträge. URL: <https://zgbde.wordpress.com/zeitschrift/> (14. 10. 2017.).

⁴⁸ Hrčak. Zagreber germanistische Beiträge. URL: <http://hrcak.srce.hr/zgb> (14. 10. 2017.).

⁴⁹ Zagreber germanistische Beiträge. URL: <https://zgbde.wordpress.com/zeitschrift/> (14. 10. 2017.).

⁵⁰ Hrčak. Zagreber germanistische Beiträge. URL: <http://hrcak.srce.hr/zgb> (14. 10. 2017.).

do 2016. godine). Preuzimanje radova objavljenih u pojedinim brojevima omogućeno je registriranim korisnicima. Za radove iz starijih brojeva (prije 2014. godine) omogućen je pristup uz naplatu. C.E.E.O.L. je portal na kojem su dostupni znanstveni časopisi različitih izdavača. Pristup radovima objavljenima u časopisima omogućen je pretplaćenim institucijama i znanstvenicima koji izrade osobni korisnički račun. Neki radovi su dostupni uz naplatu, a radovi s oznakom otvorenog pristupa dostupni su registriranim korisnicima bez naplate. Među pretplaćenim institucijama nije navedena nijedna knjižnica iz Hrvatske. Za izradu osobnog korisničkog računa potrebno je ispuniti obrazac s osobnim podacima kao što su ime i prezime, institucija u kojoj je korisnik zaposlen, država i grad te e-mail adresa.⁵¹

„Zeitschrift für Sprachwissenschaft“ je časopis izdavača De Gruyter. U časopisu se objavljuju znanstveni radovi, recenzije i rasprave iz područja lingvistike, na njemačkom i engleskom jeziku. Objavljuju se dva broja godišnje. Od 2017. godine časopis je dostupan u otvorenom pristupu. Na internetskoj stranici izdavača dostupni su svi dosad objavljeni brojevi časopisa. Radovi su dostupni u PDF formatu u otvorenom pristupu, dakle moguće ih je čitati i preuzeti na računalo bez registracije ili plaćanja.⁵² De Gruyter je najveći neovisni izdavač knjiga u otvorenom pristupu, a objavljuje i otvoreno dostupne časopise. Sve otvoreno dostupne radove dopušteno je besplatno čitati, preuzimati i dijeliti. Istaknuto je da otvoreni pristup omogućuje brže objavljivanje, veću vidljivost, širu čitateljsku publiku i veću citiranost.⁵³ Kako bi se podmirili troškovi objavljivanja u otvorenom pristupu, za neke publikacije potrebno je da autor plati određeni iznos, ali autori mogu iskoristiti neku od postojećih pogodnosti (popuste, članstvo u institucijama koje sudjeluju u programu Institutional Membership ili potporu institucija koje pomažu autorima u financiranju objavljivanja u otvorenom pristupu).⁵⁴ De Gruyter godišnje objavljuje oko 1300 publikacija iz područja društvenih i humanističkih znanosti, ekonomije, prirodnih znanosti, medicine i prava, kao i više od 800 znanstvenih časopisa. Od 2008. godine svaka objavljena knjiga dostupna je u tiskanom i elektroničkom obliku. Danas je De Gruyter jedan od najvećih svjetskih izdavača u otvorenom pristupu.⁵⁵

⁵¹ Central and Eastern European Online Library. URL: <https://www.ceeol.com/> (14. 10. 2017.).

⁵² Zeitschrift für Sprachwissenschaft. URL: <https://www.degruyter.com/view/j/zfsw> (16. 10. 2017.).

⁵³ Open Access. URL: <https://www.degruyter.com/dg/page/open-access?t:state:client=H4sIAAAAAAAAAAE2MPW4CMRCFJ/yFQJeGC1AbGqgUkZAQqwiJA6Bhd3CMvLYzHhFoaFPmIrlQamo6KirsgijN0zej976fM7Q/WwDQiAxzz1phwPKdlGCGkHgyYKOOE2KFVvXhnSorg1RpysiCOJkqiqSFbLcUzaprVwQ7ndPi9DL4ft9evBjQL6Je+Dt6l6qwSeC62uMORRadHS2Hj9EsBT5ssecOaPuAIDwV0Q7L93fsg0LveG7f2+4Qb9vUiFRJW2YIs/zDmDQj07ovVOH9aOdo5Ojc/R9Nb+AAAAA==> (16. 10. 2017.).

⁵⁴ Funding. URL: <https://www.degruyter.com/dg/page/1095> (16. 10. 2017.).

⁵⁵ De Gruyter. URL: https://www.degruyter.com/staticfiles/pdfs/De_Gruyter_Image_Brochure_EN.pdf (16. 10. 2017.).

„Deutsche Sprache“ je časopis izdavača Erich Schmidt Verlag. Časopis se bavi germanističkom lingvistikom.⁵⁶ Objavljuju se 4 broja godišnje.⁵⁷ Na internetskoj stranici časopisa dostupni su brojevi objavljeni u razdoblju od 2003. do 2017. godine. Pristup cjelovitom tekstu omogućen je registriranim korisnicima, a postoji i mogućnost kupnje pojedinačnih radova.⁵⁸ Također, moguće je naručiti pojedine brojeve časopisa u tiskanom obliku.⁵⁹ Ponuđena je i pretplata na tiskano ili elektroničko izdanje časopisa. Navedeno je da elektronička inačica obuhvaća jednak sadržaj kao i tiskano izdanje, ali donosi određene prednosti (raniji termin izlaženja u usporedbi s tiskanim izdanjem, mogućnost pretraživanja teksta, pristup internetskom arhivu sa svim dosad objavljenim brojevima časopisa u elektroničkom obliku, mogućnost preuzimanja određenih brojeva ili pojedinačnih radova i automatsko obavještanje e-mailom o izlaženju novih brojeva časopisa).⁶⁰ Određen je probni rok u trajanju od 4 tjedna tijekom kojeg korisnik može besplatno pristupiti elektroničkom izdanju. Ako korisnik i nakon isteka tog razdoblja želi imati mogućnost pristupa elektroničkom izdanju, u cijenu godišnje pretplate u iznosu od 7.75€ mjesečno uključena su 4 nova broja časopisa u elektroničkom obliku i cjelokupni arhiv. Korisnik može otkazati pretplatu najkasnije dva mjeseca prije kraja kalendarske godine. Ako korisnik nakon isteka probnog razdoblja više ne želi imati mogućnost pristupa elektroničkom izdanju, dužan je u pisanom obliku obavijestiti izdavača najkasnije dva tjedna nakon isteka probnog razdoblja.⁶¹ Postoji i mogućnost pretplate na tiskano izdanje. Korisnik besplatno dobiva dva broja časopisa, a ako i nakon toga želi dobivati časopis, u cijenu godišnje pretplate u iznosu od 110€ uključena su četiri broja godišnje. Moguće je otkazati pretplatu najkasnije dva mjeseca prije kraja kalendarske godine. Ako korisnik više ne želi dobivati časopis, dužan je u pisanom obliku obavijestiti izdavača najkasnije dva tjedna nakon što dobije posljednji broj časopisa.⁶² Pretplata na elektroničko izdanje jeftinija je od pretplate na tiskano izdanje, a probno razdoblje predstavlja pogodnost za korisnike jer tijekom tog razdoblja mogu besplatno pristupati sadržaju časopisa, a nakon isteka tog razdoblja mogu odlučiti žele li i dalje imati

⁵⁶ Deutsche Sprache : Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation. URL: <https://www.dsdigital.de/> (16. 10. 2017.).

⁵⁷ Deutsche Sprache : Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation. Mediadaten. URL: <http://www.esv.info/download/zeitschriften/DS/mediadaten.pdf#page=1&zoom=100> (16. 10. 2017.).

⁵⁸ Deutsche Sprache : Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation. URL: <https://www.dsdigital.de/> (16. 10. 2017.).

⁵⁹ Einzelheftbestellung „Deutsche Sprache“. URL: <http://www.esv.info/add/ZEP.DS/warenkorb.html> (24. 10. 2017.).

⁶⁰ Deutsche Sprache. eJournal. URL: <http://www.esv.info/short/DS/ejournal.html> (24. 10. 2017.).

⁶¹ Probe-Abonnement eJournal. URL: <http://www.esv.info/add/ZPA.DS/issn/1868-775X/warenkorb.html> (24. 10. 2017.).

⁶² Probe-Abonnement Print. URL: <http://www.esv.info/add/ZPA.DS/warenkorb.html> (24. 10. 2017.).

pristup časopisu. Korisnici koji se žele registrirati trebaju izraditi korisnički račun za portal pod nazivom myESV.info. Taj portal omogućuje korištenje svih internetskih usluga izdavača Erich Schmidt Verlag. Korisnik treba ispuniti formular s osobnim podacima. Potrebno je izraditi korisničko ime i lozinku, kao i navesti vlastitu e-mail adresu. Podatak o e-mail adresi nužan je kako bi korisnik imao pristup internetskim uslugama izdavača. Moguće je koristiti internetske usluge u sklopu pretplate na publikacije iz određenog područja.⁶³ Izdavač Erich Schmidt Verlag objavljuje publikacije iz područja prava, ekonomije i humanističkih znanosti.⁶⁴

„Linguistische Berichte“ je časopis izdavača Helmut Buske Verlag. Časopis je otvoren za sve radove iz područja lingvistike, s osobitim naglaskom na lingvistiku njemačkog govornog područja. Na internetskoj stranici izdavača dostupni su brojevi časopisa objavljeni u razdoblju od 2006. do 2017. godine (uglavnom 4 broja godišnje). Moguće je kupiti pojedinačne radove. Također, pristup sadržaju omogućen je registriranim korisnicima. Za registraciju je potrebno navesti ime i prezime, e-mail adresu i lozinku. Postoji i mogućnost pretplate. U pretplatu na tiskano izdanje uključen je pristup elektroničkom izdanju i arhivu brojeva objavljenih od 2006. godine.⁶⁵ Cijena pretplate na tiskano izdanje za 2018. godinu nije navedena. Cijena pretplate na tiskano izdanje uz pristup elektroničkom izdanju iznosi 194€ za institucije, a 104€ za pojedince. Cijena pretplate na elektroničko izdanje iznosi 189€ za institucije, a 98€ za pojedince.⁶⁶ Pretplata na elektroničko izdanje jeftinija je od kombinirane pretplate (na tiskano i elektroničko izdanje), a cijena za pojedinačne korisnike jeftinija je od cijene za institucije. Cijena pretplate na tiskano izdanje nije navedena, što može značiti da ta pretplata nije ponuđena. Izdavač se na svojoj internetskoj stranici izravno izjašnjava o otvorenom pristupu. Navedeno je da je otvoreni pristup još uvijek relativno nov način objavljivanja o kojem se intenzivno raspravlja na međunarodnoj razini. Iznesena je tvrdnja da nekritičko prihvaćanje političkih inicijativa za poticanje otvorenog pristupa može imati dalekosežne posljedice. Istaknuta je važnost suradnje između autora, znanstvenih institucija i izdavača. Izražena je potreba za odgovarajućim financiranjem izdavača putem prodaje tiskanih ili elektroničkih publikacija ili na neki drugi način. Iznesen je stav prema kojem autori i izdavači trebaju

⁶³ Willkommen bei myESV.info. URL: http://www.myesv.info/download/Einfuehrung_myESV_info.pdf (16. 10. 2017.).

⁶⁴ Reihen im ESV. URL: <http://www.esv.info/reihen.html> (16. 10. 2017.).

⁶⁵ Linguistische Berichte. URL: <https://buske.de/zeitschriften-bei-sonderhefte/linguistische-berichte-lb.html> (16. 10. 2017.).

⁶⁶ Preisliste 2018. URL: https://buske.de/media/wysiwyg/Downloads_Buske/Zeitschriften/Zeitschriften_HBV_2018.pdf (24. 10. 2017.).

međusobno surađivati bez uplitanja drugih institucija (državne vlasti ili znanstvenih organizacija). Pritom se izdavač poziva na slobodu znanosti zajamčenu ustavom. Izdavač dopušta svim autorima da po želji nakon godinu dana od prve objave postavе svoje radove na vlastitu internetsku stranicu i pohrane u repozitorij ustanove u kojoj djeluju ili da ih objave na neki drugi način. Pritom autori trebaju navesti časopis kao izvor u kojem je rad prvotno objavljen.⁶⁷

„Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte“ je najznačajniji časopis njemačkog govornog područja koji se bavi germanistikom. Izdavač tog časopisa je Springer. Objavljuju se četiri broja godišnje. Zastupljeni su radovi iz područja znanosti o književnosti, filozofije i kulturne povijesti. Na internetskoj stranici izdavača dostupni su brojevi objavljeni u razdoblju od 1949. do 2017. godine. Pristup cjelovitom tekstu omogućen je registriranim korisnicima. Postoji i mogućnost kupnje pojedinačnih radova.⁶⁸ Ponuđena je i mogućnost pretplate. Cijena pretplate na tiskano izdanje za pojedince i institucije iznosi 172.90€, a za studente 99.07€. Cijena pretplate na tiskano izdanje uključujući pristup elektroničkom izdanju za institucije iznosi 207€. ⁶⁹ Pretplata na tiskano izdanje jeftinija je nego kombinirana pretplata za institucije. Pretplata na tiskano izdanje dostupna je po povoljnijoj cijeni za studente. Korisnici se mogu registrirati kao pojedinci ili kao članovi određenih institucija. Za pojedinačnu registraciju potrebno je ispuniti obrazac s osobnim podacima (korisnik treba navesti ime i prezime, e-mail adresu i lozinku). Korisnici Knjižnice Filozofskog fakulteta mogu se registrirati i nakon toga preuzimati radove objavljene u navedenom časopisu budući da je Knjižnica pretplaćena na bazu podataka izdavača Springer. U otvorenom pristupu dostupna su dva rada (jedan iz 2016. i jedan iz 2017. godine). Oba rada moguće je u cijelosti čitati ili preuzeti na računalo. U oba rada navedeno je da je objavljivanje u otvorenom pristupu financiralo sveučilište u Innsbrucku, odnosno sveučilište u Beču.⁷⁰ Springer je izdavač koji objavljuje publikacije iz područja prirodnih i humanističkih znanosti.⁷¹ Ovaj izdavač nudi mogućnost objavljivanja u otvorenom pristupu. Izdavač ističe trajnu i neograničenu dostupnost objavljenih radova kao prednost otvorenog pristupa.⁷² Otvoreni pristup financira se naplaćivanjem troškova autoru, ali navedeni su načini na koje

⁶⁷ Open Access. URL: <https://buske.de/verlag-chronologie/open-access> (16. 10. 2017.).

⁶⁸ Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. URL: <https://link.springer.com/journal/41245> (17. 10. 2017.).

⁶⁹ New & Forthcoming Titles. URL: <http://www.springer.com/literature/journal/41245/PE> (24. 10. 2017.).

⁷⁰ Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. URL: <https://link.springer.com/journal/41245> (17. 10. 2017.).

⁷¹ Springer. URL: <http://www.springer.com/de/marketing/springer175years> (17. 10. 2017.).

⁷² Publish open access with Springer. URL: <http://www.springer.com/de/open-access> (17. 10. 2017.).

autori mogu dobiti pomoć u financiranju. Autori se mogu obratiti različitim institucijama koje financiraju objavljivanje u otvorenom pristupu. Također, Springer je sklopio ugovore s nekim institucijama koje podmiruju troškove objavljivanja u otvorenom pristupu za svoje znanstvenike. Neke institucije financiraju objavljivanje u otvorenom pristupu plaćajući određeni iznos u sklopu svog programa članstva vezanog uz Springer (OA Membership Program). Autori s lošijim financijskim statusom mogu ostvariti popust.⁷³

„Zeitschrift für Fremdsprachenforschung“ je časopis koji objavljuje izdavač Schneider Verlag Hohengehren, a pokrenula ga je udruga Deutsche Gesellschaft für Fremdsprachenforschung. Članovi te udruge su znanstvenici koji proučavaju učenje stranih jezika.⁷⁴ Do 2015. godine časopis je izlazio dva puta godišnje⁷⁵, a nakon 2015. godine objavljuje se najviše jednom godišnje kao tematski broj.⁷⁶ Navedeno je da su s dopuštenjem izdavača na internetu u PDF formatu dostupni svi radovi iz navedenog časopisa koji su objavljeni prije najmanje dvije godine. Dostupni su radovi objavljeni u razdoblju od 2008. do 2015. godine. Radove je moguće čitati i preuzimati na računalo.⁷⁷ Moguće je naručiti pojedinačne brojeve časopisa u tiskanom obliku. Cijena navedenog časopisa iznosi 15€. ⁷⁸ Izdavač Schneider Verlag Hohengehren objavljuje knjige i časopise iz područja prirodnih, društvenih i humanističkih znanosti (npr. biologije, didaktike, umjetnosti, pedagogije, psihologije, učenja stranih jezika). Osnovan je 1927. godine u sklopu tiskare. Najprije se bavio objavljivanjem školskih udžbenika i radnih bilježnica iz različitih područja. Danas objavljuje oko 1400 knjiga i 8 časopisa.⁷⁹

„Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik“ je časopis izdavača Narr Francke Attempto. Bavi se njemačkim jezikom, književnošću i kulturom iz perspektive srednje Europe. Objavljuje se jednom ili dva puta godišnje. Postoji mogućnost kupnje pojedinačnih brojeva

⁷³ Open access funding. URL: <http://www.springer.com/de/open-access/open-access-funding> (17. 10. 2017.).

⁷⁴ Deutsche Gesellschaft für Fremdsprachenforschung. URL: <http://www.dgff.de/de/startseite.html> (17. 10. 2017.).

⁷⁵ ZFF Ausgaben. URL: <http://www.dgff.de/de/zff/zff-ausgaben.html> (17. 10. 2017.).

⁷⁶ Zeitschrift für Fremdsprachenforschung. URL: <http://www.dgff.de/de/zff-zeitschrift-fuer-fremdsprachenforschung.html> (17. 10. 2017.).

⁷⁷ ZFF-Artikel. URL: <http://www.dgff.de/de/zff-zeitschrift-fuer-fremdsprachenforschung/zff-artikel.html> (17. 10. 2017.).

⁷⁸ Schneider Verlag Hohengehren. Zeitschriften. URL: <http://www.paedagogik.de/index.php?f=zeitschriften> (24. 10. 2017.).

⁷⁹ Schneider Verlag Hohengehren GmbH. URL: <http://www.paedagogik.de/index.php?f=geschichte> (17. 10. 2017.).

časopisa.⁸⁰ Također, moguće je izraditi korisnički račun. Kako bi se registrirali, korisnici trebaju navesti osobne podatke (ime i prezime, spol, e-mail adresu i lozinku).⁸¹ Za navedeni časopis ponuđena je i mogućnost pretplate. Cijena godišnje pretplate na tiskano izdanje za pojedince iznosi 70€, a za institucije 92€. Cijena godišnje pretplate na elektroničko izdanje za pojedince iznosi 73€, a za institucije 96€. Cijena godišnje pretplate na tiskano izdanje uključujući pristup elektroničkom izdanju za pojedince iznosi 75€, a za institucije 108€.⁸² Cijene pretplata za pojedinačne korisnike niže su nego cijene pretplata za institucije. Pretplata na elektroničko izdanje neznatno je skuplja nego pretplata na tiskano izdanje. Najskuplja je pretplata na tiskano izdanje koja uključuje pristup elektroničkom izdanju. Izdavač Narr Francke Attempto bavi se objavljivanjem publikacija iz područja germanistike, romanistike, anglistike, didaktike stranih jezika, teologije i znanosti o kulturi.⁸³

5.2.2. Časopisi dostupni u knjižnici Goethe instituta Kroatien

Goethe institut je kulturna ustanova Savezne Republike Njemačke koja je prisutna u različitim zemljama. Uloge Goethe instituta su poticanje učenja njemačkog jezika u zemljama izvan njemačkog govornog područja, promicanje međunarodne kulturne suradnje, davanje informacija o kulturnom, društvenom i političkom životu u Njemačkoj te organiziranje kulturnih i obrazovnih programa s ciljem poticanja interkulturalnog dijaloga i kulturne razmjene. Goethe institut Kroatien predstavlja njemačku kulturu u Hrvatskoj te organizira tečajeve, radionice i seminare za nastavnike njemačkog jezika. Knjižnica Goethe instituta daje informacije o kulturnom, društvenom i političkom životu u Njemačkoj te omogućuje pristup tiskanoj i audiovizualnoj građi vezanoj uz Njemačku.⁸⁴ Knjižnica Goethe instituta nudi uslugu e-knjižnice. To je pristup knjigama, zvučnim zapisima, časopisima i novinama u elektroničkom obliku. Korištenje elektroničke građe je besplatno, a ostvaruje se e-posudbom i preuzimanjem na računalo. Pravo na korištenje posuđene elektroničke građe automatski prestaje nakon što istekne rok posudbe. Usluge e-knjižnice namijenjene su svim osobama koje imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj. Za korištenje usluga e-knjižnice potrebno je ispuniti obrazac za prijavu. Preduvjet za uspješnu prijavu je registracija na personaliziranu internetsku

⁸⁰ ZMG – Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik. URL: <http://narr-starter.de/magento/index.php/zeitschriften/zmg-zeitschrift-fuer-mitteleuropaeische-germanistik.html> (17. 10. 2017.).

⁸¹ Benutzerkonto anlegen. URL: <http://narr-starter.de/magento/index.php/customer/account/create/> (24. 10. 2017.).

⁸² Subscription Rates / Zeitschriftenpreise 2017. URL: http://meta.narr.de/prospekte/journals_preisliste.pdf (24. 10. 2017.).

⁸³ Narr Francke Attempto. URL: <http://narr-starter.de/magento/index.php/geschichte> (17. 10. 2017.).

⁸⁴ Goethe institut Kroatien. Zadaci i ciljevi. URL: <https://www.goethe.de/ins/hr/hr/ueb/auf.html> (18. 10. 2017.).

stranicu „Mein goethe.de“. Nakon što korisnik ispuni obrazac s osobnim podacima, dobiva registracijski kod koji upisuje u odgovarajući izbornik na stranici „Mein goethe.de“. Usluge e-knjižnice moguće je koristiti godinu dana, uz mogućnost produljenja ispunjavanjem obrasca.⁸⁵

„Stern“ je magazin izdavača Gruner + Jahr. Objavljuje se jednom tjedno. Najčitaniji je njemački časopis u slobodnoj prodaji. Elektroničko izdanje obuhvaća iste sadržaje kao i časopis u tiskanom obliku.⁸⁶ Časopis se bavi aktualnim temama iz različitih područja kao što su politika, kultura, gospodarstvo, sport i zdravlje.⁸⁷ Moguće je kupiti pojedinačne brojeve časopisa po cijeni od 4.40€. ⁸⁸ Postoje različite mogućnosti pretplate na tiskano ili elektroničko izdanje.⁸⁹ Cijena probne pretplate na tiskano izdanje iznosi 28.90€, a u cijenu je uključeno 10 brojeva časopisa. Cijena godišnje pretplate iznosi 228.80€. Ponuđena je posebna pogodnost za studente pa za njih cijena godišnje pretplate iznosi 114.40€. ⁹⁰ Postoji i mogućnost kombinirane pretplate na tiskano i elektroničko izdanje. Navedena je prednost elektroničkog izdanja, a to je raniji termin objavljivanja u usporedbi s tiskanim izdanjem uz jednak sadržaj. Za korisnike koji su već pretplaćeni na tiskano izdanje časopisa cijena dodatne pretplate na elektroničko izdanje iznosi 26€. Za korisnike koji se žele istodobno pretplatiti na tiskano i elektroničko izdanje cijena godišnje pretplate iznosi 254.80€. Za studente cijena pretplate na tiskano i elektroničko izdanje iznosi 140.40€. ⁹¹ Cijena probne pretplate na elektroničko izdanje iznosi 11.99€, a u cijenu je uključeno 5 brojeva časopisa u elektroničkom obliku. Postoji i mogućnost tjedne pretplate na elektroničko izdanje po cijeni od 2.99€ po broju časopisa i bez unaprijed određenog minimalnog trajanja pretplate. Cijena godišnje pretplate na elektroničko izdanje iznosi 149.99€, a u cijenu su uključena 52 broja časopisa.⁹² Najjeftinija je pretplata na elektroničko izdanje, a najskuplja kombinirana pretplata na tiskano i elektroničko izdanje. Mogućnost probne pretplate predstavlja pogodnost za korisnike. Ponuđena je i posebna pogodnost za studente. Najnoviji broj časopisa moguće je naručiti u tiskanom ili elektroničkom obliku.⁹³ U e-knjižnici Goethe instituta dostupni su brojevi objavljeni 2016. i 2017. godine. Pojedinačne brojeve u PDF formatu moguće je posuditi na rok od jednog dana i preuzeti na računalo.

⁸⁵ E-knjižnica. URL: <https://www.goethe.de/ins/hr/hr/kul/bib/onl.html> (18. 10. 2017.).

⁸⁶ Stern. Das Reporter-Magazin. URL: <https://www.guj.de/medienwelt/stern-deu/show/> (18. 10. 2017.).

⁸⁷ Stern. URL: <http://www.stern.de/> (18. 10. 2017.).

⁸⁸ Abo-Shop. URL: <http://shop.stern.de/einzelausgaben/einzelhefte/> (18. 10. 2017.).

⁸⁹ Abo. URL: <http://shop.stern.de/abos/> (25. 10. 2017.).

⁹⁰ Heft-Abo. URL: <http://shop.stern.de/abos/heft-abo/abo-fur-mich/> (25. 10. 2017.).

⁹¹ Kombi-Abo. URL: <http://shop.stern.de/abos/kombi-abo/> (25. 10. 2017.).

⁹² Digital-Abo. URL: <http://shop.stern.de/abos/digital-abo/> (25. 10. 2017.).

⁹³ Aktuelle Ausgabe. URL: <http://shop.stern.de/stern-magazin-aktuelle-ausgabe/> (18. 10. 2017.).

„Der Spiegel“ je magazin izdavača SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein.⁹⁴ Objavljuje se jednom tjedno. Najvažniji je njemački časopis koji objavljuje vijesti. Bavi se različitim područjima kao što su politika, gospodarstvo, znanost, medicina, tehnologija, kultura, zabava, mediji, društvo i sport.⁹⁵ Bio je prvi svjetski časopis te vrste dostupan na internetu (od 1994. godine). Danas je Spiegel Online najvažnija internetska stranica s vijestima u zemljama njemačkog govornog područja.⁹⁶ Postoje različite mogućnosti pretplate. Pretplata na tiskano izdanje dostupna je po cijeni od 4.60€ po broju časopisa, uz mogućnost otkazivanja pretplate u bilo kojem trenutku.⁹⁷ Pretplata na elektroničko izdanje dostupna je po cijeni od 4.10€ po broju časopisa, a pretplatu je moguće otkazati u bilo kojem trenutku. Prva 4 broja časopisa su besplatna. Ponuđena je i mogućnost probne pretplate, koja podrazumijeva 8 brojeva časopisa u elektroničkom obliku po cijeni od 19.90€. Godišnja pretplata na elektroničko izdanje dostupna je po cijeni od 4.10€ po broju časopisa, a obuhvaća 52 broja časopisa u elektroničkom obliku.⁹⁸ Ponuđene su posebne pogodnosti za studente. Za njih cijena pretplate na tiskano izdanje iznosi 3.15€ po broju časopisa, a pretplatu je moguće otkazati u bilo kojem trenutku. Probna pretplata na tiskano izdanje obuhvaća 12 brojeva časopisa po cijeni od 19.90€. Pretplata na elektroničko izdanje dostupna je po cijeni od 2.70€ po broju časopisa, a pretplatu je moguće otkazati u bilo kojem trenutku. Prva 4 broja časopisa su besplatna.⁹⁹ Postoji i mogućnost probne pretplate na tiskano, elektroničko ili tiskano i elektroničko izdanje u razdoblju od 4 tjedna. Pretplata na tiskano izdanje obuhvaća 4 broja časopisa po cijeni od 9.90€. Pretplata na elektroničko izdanje dostupna je po cijeni od 4.10€ po broju časopisa, a prva 4 broja su besplatna. Pristup elektroničkom izdanju kao nadopuna pretplate na tiskano izdanje dostupan je po cijeni od 0.50€ po broju časopisa, a prva 4 broja su besplatna. Sve navedene mogućnosti pretplate moguće je otkazati u bilo kojem trenutku.¹⁰⁰ Pretplata na elektroničko izdanje jeftinija je nego pretplata na tiskano izdanje, a ponuđene su i posebne

⁹⁴ SPIEGEL-Verlag. URL:

<http://www.spiegelgruppe.de/spiegelgruppe/home.nsf/Navigation/E73CBCF505D2166DC12576EB004FE721?OpenDocument> (18. 10. 2017.).

⁹⁵ Der Spiegel. Konzept. URL:

<http://www.spiegelgruppe.de/spiegelgruppe/home.nsf/Navigation/440FBE98BAF7E2F8C1256FD5004406DD?OpenDocument> (18. 10. 2017.).

⁹⁶ Spiegel Online. URL:

<http://www.spiegelgruppe.de/spiegelgruppe/home.nsf/Navigation/CEF3A44164AED9BBC1256F720034CBAC?OpenDocument> (18. 10. 2017.).

⁹⁷ Der Spiegel – Vorteilsabo. URL: <http://abo.spiegel.de/de/c/spiegel/vorteilsabo#all-16-1-5870398> (25. 10. 2017.).

⁹⁸ Der Spiegel digital. URL: <http://abo.spiegel.de/de/c/spiegel-digital> (25. 10. 2017.).

⁹⁹ Der Spiegel für Studenten. URL: <http://abo.spiegel.de/de/c/spiegel-studenten-angebote> (25. 10. 2017.).

¹⁰⁰ Der Spiegel Abo. URL:

http://abo.spiegel.de/?b=SPOHNAVABO&utm_source=spon&utm_medium=text&utm_content=SPOHNAVABO&utm_campaign=navigationsleiste (25. 10. 2017.).

pogodnosti za studente. U e-knjižnici Goethe instituta dostupni su brojevi objavljeni 2016. i 2017. godine.

„Brigitte“ je magazin izdavača Gruner + Jahr. Najznačajniji je njemački ženski časopis. Objavljuje se svakih 14 dana. Bavi se temama kao što su moda, ljepota, kultura, putovanja, kuhanje, zdravlje i stanovanje. Elektroničko izdanje obuhvaća iste sadržaje kao i časopis u tiskanom obliku.¹⁰¹ Postoji mogućnost pretplate na tiskano ili elektroničko izdanje, a omogućena je i narudžba pojedinačnih brojeva časopisa.¹⁰² Ponuđena je mogućnost probne pretplate na tiskano izdanje, u koju je uključeno 6 brojeva časopisa po cijeni od 13.90€. ¹⁰³ Navedena je prednost elektroničkog izdanja, raniji termin objavljivanja u usporedbi s tiskanim izdanjem. Cijena godišnje pretplate na elektroničko izdanje iznosi 54.99€, a u nju je uključeno 26 brojeva časopisa. Pretplata na razdoblje od 3 mjeseca uključuje 6 brojeva časopisa po cijeni od 13.99€. Pretplata na razdoblje od mjesec dana obuhvaća dva broja časopisa po cijeni od 4.99€, a pretplatu je moguće otkazati svakog mjeseca.¹⁰⁴ Ponuđena je i mogućnost kombinirane pretplate na tiskano i elektroničko izdanje. Cijena godišnje pretplate iznosi 101.40€. Kombinirana pretplata uključuje minimalno 26 brojeva časopisa u tiskanom i elektroničkom obliku. Pretplatu je moguće otkazati u bilo kojem trenutku nakon isteka minimalnog razdoblja trajanja pretplate, a prvi broj časopisa je besplatan.¹⁰⁵ Postoji i mogućnost godišnje pretplate na elektroničko izdanje po cijeni od 10.40€. Nakon isteka razdoblja od 12 mjeseci pretplatu je moguće otkazati u bilo kojem trenutku.¹⁰⁶ Pretplata na elektroničko izdanje jeftinija je od pretplate na tiskano izdanje. U e-knjižnici Goethe instituta dostupni su brojevi objavljeni 2016. i 2017. godine.

„Deutsch perfekt“ je časopis izdavača Spotlight Verlag.¹⁰⁷ Izdavač se bavi objavljivanjem publikacija vezanih uz podučavanje jezika koje pružaju informacije o zemljama u kojima se taj jezik govori. Uz svaki tiskani časopis postoji internetski portal s člancima, testovima, vježbama i audiozapisima.¹⁰⁸ Časopis „Deutsch perfekt“ izlazi jednom mjesečno, a u njemu se objavljuju članci o životu u zemljama njemačkog govornog područja (Njemačkoj, Austriji i

¹⁰¹ Brigitte. URL: <https://www.guj.de/medienwelt/brigitte-deu/show/> (18. 10. 2017.).

¹⁰² Brigitte Shop. URL: <http://shop.brigitte.de/brigitte/> (18. 10. 2017.).

¹⁰³ Heft-Abos. URL: <http://shop.brigitte.de/brigitte/abo/heft-abos/> (25. 10. 2017.).

¹⁰⁴ Digital-Abos. URL: <http://shop.brigitte.de/brigitte/abo/digital-abo/> (25. 10. 2017.).

¹⁰⁵ Kombi-Abos. URL: <http://shop.brigitte.de/brigitte/abo/kombi-abo/brigitte-kombi-abo-fuer-1-jahr-3.html> (25. 10. 2017.).

¹⁰⁶ Upgrade-Abos. URL: <http://shop.brigitte.de/brigitte/abo/upgrade-abo/brigitte-eupgrade-abo.html> (25. 10. 2017.).

¹⁰⁷ Spotlight Verlag. URL: <http://www.spotlight-verlag.de/> (19. 10. 2017.).

¹⁰⁸ Spotlight Verlag. Geschichte. URL: <http://www.spotlight-verlag.de/geschichte> (19. 10. 2017.).

Švicarskoj). Tekstovi objavljeni u časopisu mogu poslužiti kao pomoć u učenju njemačkog jezika. Svaki tekst označen je s obzirom na jezičnu razinu kojoj pripada (tekstovi za početnike, tekstovi srednje težine i tekstovi za napredno učenje jezika). Pokraj tekstova nalaze se različiti izrazi objašnjeni na njemačkom jeziku, a objašnjenja su prilagođena pojedinim jezičnim razinama. Časopis nudi i vježbe vezane uz gramatiku. Prisutni su i savjeti za bolju svakodnevnu komunikaciju. Dostupni su i audiozapisi koje je moguće poslušati na internetu ili putem telefona.¹⁰⁹ Postoji mogućnost kupnje pojedinačnih brojeva časopisa po cijeni od 7.90€.¹¹⁰ Također, ponuđene su različite mogućnosti pretplate na tiskano i elektroničko izdanje.¹¹¹ Cijena godišnje pretplate na tiskano izdanje iznosi 85.20€.¹¹² Godišnja pretplata na elektroničko izdanje dostupna je po cijeni od 76.80€.¹¹³ Postoji i mogućnost pretplate na dva broja časopisa u tiskanom obliku po cijeni od 11€.¹¹⁴ Ponuđena je i pretplata na dva broja časopisa u elektroničkom obliku po cijeni od 9.90€.¹¹⁵ Također, dostupna je pretplata na časopis zajedno s radnom bilježnicom (u tiskanom ili elektroničkom obliku). Godišnja pretplata na časopis u tiskanom obliku uz radnu bilježnicu na 24 stranice dostupna je po cijeni od 136.80€.¹¹⁶ Cijena godišnje pretplate na časopis u elektroničkom obliku uz radnu bilježnicu na 24 stranice iznosi 123€.¹¹⁷ Nastavnicima i studentima ponuđene su pretplate po posebnim cijenama.¹¹⁸ Pretplata na elektroničko izdanje jeftinija je nego pretplata na tiskano izdanje, a ponuđene su pogodnosti za nastavnike i studente. U e-knjižnici Goethe instituta dostupni su brojevi časopisa objavljeni u razdoblju od studenog 2015. do listopada 2017. godine.

¹⁰⁹ Deutsch perfekt. Fragen und Antworten. URL: <http://www.deutsch-perfekt.com/fragen-antworten/deutsch/deutsch-lernen> (19. 10. 2017.).

¹¹⁰ Einzelausgaben. URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/einzelausgaben/> (19. 10. 2017.).

¹¹¹ Abo. URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/> (19. 10. 2017.).

¹¹² Vorteils-Abo. URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/print/deutsch-perfekt-sprachmagazin-jahres-abo.html> (25. 10. 2017.).

¹¹³ Vorteils-Abo (Digital). URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/digital/deutsch-perfekt-sprachmagazin-jahres-abo-digital.html> (25. 10. 2017.).

¹¹⁴ Mini-Abo. URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/deutsch-perfekt-sprachmagazin-mini-abo.html> (25. 10. 2017.).

¹¹⁵ Mini-Abo (Digital). URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/deutsch-perfekt-sprachmagazin-mini-abo-digital.html> (25. 10. 2017.).

¹¹⁶ Sprachmagazin+Übungsheft. URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/deutsch-perfekt-sprachmagazin-mit-uebungsheft-jahres-abo.html> (26. 10. 2017.).

¹¹⁷ Magazin+Übungsheft (Digital). URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/deutsch-perfekt-sprachmagazin-mit-uebungsheft-jahres-abo-digital.html> (26. 10. 2017.).

¹¹⁸ Abo. URL: <https://shop.spotlight-verlag.de/deutsch-perfekt/abo/sprachmagazin/> (25. 10. 2017.).

„Fremdsprache Deutsch“ je časopis izdavača Erich Schmidt Verlag. Časopis izlazi dva puta godišnje¹¹⁹, a bavi se metodikom i didaktikom njemačkog kao stranog jezika. Članci sadrže konkretne primjere koji mogu pomoći u izvođenju nastave. Prisutna su i objašnjenja stručnih pojmova. Ponuđene su i vježbe iz područja vokabulara i gramatike. Elektronička inačica časopisa obuhvaća sve sadržaje objavljene u tiskanom izdanju, ali donosi i određene prednosti kao što su raniji termin objavljivanja, mogućnost pretraživanja teksta, internetski arhiv sa svim dosad objavljenim brojevima časopisa, mogućnost preuzimanja cjelovitih brojeva ili pojedinačnih članaka i automatsko obavještanje e-mailom o izlaženju novih brojeva.¹²⁰ Pristup cjelovitim tekstovima omogućen je registriranim korisnicima. Postoji i mogućnost kupnje pojedinačnih članaka.¹²¹ Korisnici koji se žele registrirati trebaju ispuniti obrazac na portalu myESV.info.¹²² Ponuđena je mogućnost pretplate na tiskano izdanje. Cijena godišnje pretplate iznosi 19€, a moguće je i naručiti pojedine brojeve časopisa u tiskanom obliku.¹²³ Postoji i mogućnost pretplate na elektroničko izdanje uz besplatno probno razdoblje od 4 tjedna. Ako korisnik nakon isteka tog razdoblja želi i dalje koristiti elektronički časopis, može se pretplatiti po cijeni od 1.20€ mjesečno. U cijenu su uključena dva elektronička izdanja godišnje i cjelokupni arhiv. Pretplatu je moguće otkazati najkasnije dva mjeseca prije kraja kalendarske godine. Najkasnije dva tjedna nakon isteka probnog razdoblja korisnik treba u pisanom obliku obavijestiti izdavača ukoliko više ne želi koristiti elektronički časopis.¹²⁴ Pretplata na elektroničko izdanje jeftinija je nego pretplata na tiskano izdanje, a probno razdoblje predstavlja pogodnost za korisnike. U e-knjižnici Goethe instituta dostupan je jedan broj časopisa objavljen 2015., dva broja objavljena 2016. i jedan broj objavljen 2017. godine.

„Frühes Deutsch“ je časopis izdavača W. Bertelsmann Verlag. Na internetskoj stranici izdavača navedeno je da je tiskano izdanje časopisa prestalo izlaziti krajem 2014., a elektroničko izdanje prestalo je biti dostupno krajem 2015. godine.¹²⁵ Časopis se bavio učenjem njemačkog kao drugog i stranog jezika u osnovnoj školi. Svako izdanje bilo je

¹¹⁹ Fremdsprache Deutsch. Mediadaten. URL:

<http://www.esv.info/download/zeitschriften/FD/mediadaten.pdf#page=1&zoom=100> (19. 10. 2017.).

¹²⁰ Fremdsprache Deutsch. Kurzporträt. URL: <https://www.fremdsprachedeutschdigital.de/kurzportrait.html> (19. 10. 2017.).

¹²¹ Inhalt. URL: <https://www.fremdsprachedeutschdigital.de/inhalt.html#einf%26uuml%3bh rung> (19. 10. 2017.).

¹²² myESV.info. URL: <http://www.myesv.info//homepage.html> (19. 10. 2017.).

¹²³ Zeitschriften. URL: <http://www.esv.info/z/FD/zeitschriften.html> (25. 10. 2017.).

¹²⁴ Probe-Abonnement. URL: <http://www.esv.info/add/ZPA.FD/issn/2194-1823/warenkorb.html> (19. 10. 2017.).

¹²⁵ W. Bertelsmann Verlag. Frühes Deutsch. URL: <https://www.wbv.de/makulierte-artikel/fruehes-deutsch.html> (19. 10. 2017.).

posvećeno određenoj temi.¹²⁶ Na internetskoj stranici Goethe instituta navedeno je da je časopis prestao izlaziti 2014. godine, ali dostupni su neki radovi objavljeni u tom časopisu u razdoblju od 2007. do 2014. godine. Dostupni radovi sadrže praktične savjete za nastavu. Radove je moguće u cijelosti čitati i preuzeti na računalo u PDF formatu.¹²⁷ Časopis nije dostupan u e-knjižnici Goethe instituta.

„GEOlino“ je dječji magazin izdavača G+J Wissen.¹²⁸ Časopis izlazi jednom mjesečno i edukativnog je karaktera.¹²⁹ Postoje različite mogućnosti pretplate uz određene pogodnosti.¹³⁰ Probna pretplata na tiskano izdanje obuhvaća najmanje 3 broja časopisa po cijeni od 8.40€, a pretplatu je moguće otkazati u bilo kojem trenutku nakon isteka minimalnog razdoblja u trajanju od 3 mjeseca.¹³¹ Cijena godišnje pretplate iznosi 47.40€ (3.95€ po broju časopisa), a nakon isteka razdoblja od 12 mjeseci pretplatu je moguće otkazati.¹³² Ponuđena je i mogućnost kupnje pojedinačnih brojeva časopisa po cijeni od 3.95€.¹³³ Neka izdanja dostupna su kao aplikacije za mobilne uređaje.¹³⁴ Časopis nije dostupan u e-knjižnici Goethe instituta (dostupni su samo pojedini audiozapisi vezani uz taj časopis).

6. Rasprava i komentar istraživanja

U prikazanom istraživanju ispitana je dostupnost elektroničkih verzija 14 časopisa na njemačkom jeziku koji su u tiskanom obliku dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien. Rezultati pokazuju određene sličnosti među časopisima, ali i specifičnosti pojedinih časopisa. Iako se svi časopisi uključeni u ovo istraživanje objavljuju u tiskanom i u elektroničkom obliku, iz rezultata istraživanja vidljivo je da časopisi na njemačkom jeziku koji su u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien dostupni u tiskanom obliku uglavnom nisu dostupni u otvorenom pristupu. Potvrđena je postavljena hipoteza da će svi časopisi biti dostupni u elektroničkom obliku, ali elektroničko izdanje najčešće je dostupno samo registriranim korisnicima ili pretplatnicima.

¹²⁶ Deutscher Bildungsserver. URL:

http://www.bildungsserver.de/onlineressource.html?onlineressourcen_id=48136 (19. 10. 2017.).

¹²⁷ Zeitschrift „Frühes Deutsch“. URL: <https://www.goethe.de/de/spr/unt/kum/clg/bei/zfd.html> (19. 10. 2017.).

¹²⁸ GEOlino. Impressum. URL: <http://www.geo.de/geolino/impressum> (19. 10. 2017.).

¹²⁹ GEOlino Magazin. URL: <http://www.geo.de/magazine/geolino-magazin> (19. 10. 2017.).

¹³⁰ Abo. URL: http://shop.geo.de/kinder/geolino/abo/?onwewe=0618&utm_campaign=geolino-heftinhalt&utm_term=gel (19. 10. 2017.).

¹³¹ GEOlino Probeabo. URL: <http://shop.geo.de/kinder/geolino/abo/geolino-probeabo-30.html> (25. 10. 2017.).

¹³² GEOlino Vorteilsabo. URL: <http://shop.geo.de/kinder/geolino/abo/geolino-vorteilsabo.html> (25. 10. 2017.).

¹³³ Einzelhefte. URL: <http://shop.geo.de/kinder/geolino/einzelhefte/> (19. 10. 2017.).

¹³⁴ Die GEOlino Apps. URL: <http://www.geo.de/geolino/spiele/803-rtkl-apps-die-geolino-apps> (19. 10. 2017.).

Od ukupno 14 časopisa obuhvaćenih ovim istraživanjem pet časopisa je dostupno u otvorenom pristupu. Jedan od njih je časopis „Zeitschrift für Sprachwissenschaft“ izdavača De Gruyter, koji je jedan od vodećih izdavača publikacija u otvorenom pristupu. Ovaj izdavač može poslužiti kao pozitivan primjer budući da objavljuje časopise u otvorenom pristupu, ali i potiče autore na objavljivanje otvoreno dostupnih radova navodeći prednosti otvorenog pristupa. Osim toga, izdavač obavještava autore o postojećim pogodnostima, a to su popusti i institucijska potpora u financiranju objavljivanja u otvorenom pristupu. Navedeni izdavač prepoznao je važnost brze i široke dostupnosti znanstvenih informacija za razvoj znanosti, a njegovo poslovanje usklađeno je s dokumentima koji potiču otvoreni pristup. „Zagreber germanistische Beiträge“ je časopis koji je također dostupan u otvorenom pristupu budući da su na portalu Hrčak dostupni brojevi objavljeni u razdoblju od 2011. do 2016. godine. U digitalnoj knjižnici C.E.E.O.L. dostupni su svi dosad objavljeni brojevi navedenog časopisa, ali uz ograničenja dostupnosti (pristup za registrirane korisnike i pristup uz naplatu). Bilo bi poželjno da svi dosad objavljeni brojevi navedenog časopisa budu dostupni u otvorenom pristupu na portalu Hrčak. Časopis „Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte“ izdavača Springer također je dostupan u otvorenom pristupu budući da su otvoreno dostupna dva novija rada čije je objavljivanje u otvorenom pristupu u oba slučaja financiralo sveučilište. Pristup ostalim radovima omogućen je registriranim korisnicima, pretplatnicima ili onima koji se odluče na kupnju pojedinačnih radova. Moguće je pretpostaviti da je nedostatak financijskih sredstava glavni razlog zbog kojeg veći broj radova nije dostupan u otvorenom pristupu. Ipak, pozitivan pokazatelj je činjenica da ovaj izdavač podržava otvoreni pristup navodeći prednost objavljivanja otvoreno dostupnih radova i upućujući autore na pogodnosti (popuste, institucijsku potporu u financiranju) koje mogu iskoristiti pri objavljivanju svojih radova u otvorenom pristupu. S obzirom na pozitivan stav izdavača o otvorenom pristupu, moguće je pretpostaviti da bi veći broj radova bio otvoreno dostupan kad bi autori iskoristili financijsku potporu institucija. „Zeitschrift für Fremdsprachenforschung“ još je jedan časopis koji je dostupan u otvorenom pristupu budući da su uz dopuštenje izdavača Schneider Verlag Hohengehren na internetu dostupni svi radovi objavljeni prije najmanje dvije godine (počevši od 2008. godine). Međutim, ta činjenica ujedno predstavlja poteškoću zbog toga što moraju proći dvije godine od objave rada kako bi taj rad postao dostupan u otvorenom pristupu.

Ostali časopisi koji su u Knjižnici Filozofskog fakulteta dostupni u tiskanom obliku nisu dostupni u otvorenom pristupu. Časopis „Deutsche Sprache“ dostupan je registriranim

korisnicima koji posjeduju korisnički račun za portal myESV.info (što podrazumijeva navođenje osobnih podataka), a ponuđena je i mogućnost kupnje pojedinačnih radova, kao i mogućnost pretplate (na tiskano ili elektroničko izdanje). „Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik“ je časopis koji je također dostupan registriranim korisnicima i pretplatnicima, uz mogućnost kupnje pojedinačnih brojeva časopisa. „Linguistische Berichte“ još je jedan časopis dostupan registriranim korisnicima i pretplatnicima, a ponuđena je i mogućnost kupnje pojedinačnih radova. Izdavač Helmut Buske Verlag znatno ograničava pristup radovima koje objavljuje budući da autorima tek godinu dana nakon prve objave rada dopušta ponovno objavljivanje rada na vlastitoj internetskoj stranici, pa čak i pohranjivanje rada u institucijski repozitorij. To je u suprotnosti s idejom otvorenog pristupa i potrebom za što većom dostupnošću znanstvenih informacija. Negativan stav ovog izdavača o otvorenom pristupu predstavlja ozbiljnu zapreku slobodnom širenju znanstvenih informacija.

Časopisi koji su u tiskanom obliku dostupni u knjižnici Goethe instituta specifični su po tome što nije riječ samo o znanstvenim časopisima. „Stern“, „Der Spiegel“ i „Brigitte“ su magazini koji se bave svakodnevnim temama, a „GEOLino“ je edukativni dječji magazin. Časopisi „Stern“, „Der Spiegel“ i „Brigitte“ nude pretplatu kao osnovni način pristupa sadržaju. Uz to postoji mogućnost kupnje ili narudžbe pojedinačnih brojeva časopisa. Pretplata i kupnja pojedinačnih brojeva časopisa ponuđene su i za časopise „Deutsch perfekt“ i „GEOLino“. Časopis „Fremdsprache Deutsch“ izdavača Erich Schmidt Verlag dostupan je registriranim korisnicima (preko portala myESV.info), a postoji i mogućnost pretplate ili kupnje pojedinačnih radova. Noviji brojevi navedenih časopisa u elektroničkom obliku dostupni su i u e-knjižnici Goethe instituta (za časopis „GEOLino“ dostupni su audiozapisi). „Frühes Deutsch“ je jedini časopis uključen u ovo istraživanje koji je prestao izlaziti pa su o njemu dostupni samo oskudni podaci, a samo odabrani radovi objavljeni u tom časopisu dostupni su u otvorenom pristupu na internetskoj stranici Goethe instituta.

Ovo istraživanje je pokazalo da 15 godina nakon objavljivanja Budimpeštanske inicijative, iako je dosad objavljeno nekoliko dokumenata koji potiču otvoreni pristup, objavljivanje u otvorenom pristupu još uvijek nije postalo pravilo, barem kad je riječ o časopisima na njemačkom jeziku. Od ukupno 14 časopisa uključenih u ovo istraživanje pet časopisa je dostupno u otvorenom pristupu, a preostalih devet časopisa dostupno je registriranim korisnicima ili pretplatnicima. Uočljivi su svojevrsni ekstremi: dok jedan izdavač objavljuje potpuno otvoreno dostupne časopise, drugi izdavač se negativno izjašnjava o otvorenom pristupu i dopušta samoarhiviranje radova tek nakon godinu dana od prve objave rada. Dva

izdavača potiču otvoreni pristup informirajući autore o mogućnostima financiranja. Nedostatak financijskih sredstava vjerojatno predstavlja jednu od najvećih zapreka objavljivanju u otvorenom pristupu. Dodatni problem predstavlja činjenica da većina izdavača ne nudi mogućnost objavljivanja u otvorenom pristupu, nego još uvijek koristi tradicionalne načine pristupa sadržaju, a to su registracija, pretplata ili kupnja. Riječ je o komercijalnim izdavačima, kojima je izdavaštvo osnovna djelatnost. Od modela financiranja elektroničkih časopisa navedenih u literaturi najčešće se koristi pretplata, a ponekad i naplata po pristupu članku ili naplaćivanje troškova autorima. Razlog nedovoljne prisutnosti otvorenog pristupa u objavljivanju znanstvenih časopisa na njemačkom jeziku mogla bi biti činjenica da je otvoreni pristup još uvijek relativno nov model objavljivanja. Istraživanje u kojem su sudjelovali znanstvenici iz područja ekonomije pokazalo je da se časopise u otvorenom pristupu još uvijek smatra manje relevantnima za napredovanje u karijeri pa autori uglavnom nerado objavljuju u takvim časopisima, osobito dok se nalaze na početku karijere. Ta činjenica bi mogla objasniti zašto većina autora ne objavljuje svoje radove u otvorenom pristupu iako postoji mogućnost institucijske potpore u financiranju, a neki izdavači i potiču objavljivanje u otvorenom pristupu. Ipak, većina izdavača ograničava pristup svojim elektroničkim publikacijama na registrirane korisnike i pretplatnike. Registracija podrazumijeva da su korisnici na neki način prisiljeni da, ukoliko žele pristupiti sadržaju, navedu osobne podatke (npr. e-mail adresu) na internetu, što uvijek donosi određeni sigurnosni rizik. Koncept otvorenog pristupa utemeljen je na ideji da pristup rezultatima znanstvenih istraživanja ne smije biti uvjetovan plaćanjem ili navođenjem osobnih podataka te da znanstvene informacije trebaju biti što brže dostupne što široj čitateljskoj publici. Istraživanje je pokazalo i da neki izdavači određuju vremensko razdoblje koje treba proći nakon prve objave rada kako bi rad mogao biti ponovno objavljen na internetu ili čak pohranjen u institucijski repozitorij. To je također u suprotnosti s otvorenim pristupom. Ipak, potrebno je primijetiti da neki izdavači potiču autore na objavljivanje u otvorenom pristupu i daju im konkretne upute za traženje pomoći u financiranju. Moguće je pretpostaviti da će ti izdavači u budućnosti objavljivati sve više radova u otvorenom pristupu ako autori shvate prednost takvog objavljivanja i iskoriste dostupnu financijsku potporu. Istraživanje prikazano u ovom radu provedeno je na relativno malom uzorku časopisa pa rezultate nije moguće generalizirati i primijeniti na cjelokupno područje humanističkih znanosti. Osim toga, u istraživanje su uključeni i neki časopisi koji nisu znanstveni, budući da knjižnica Goethe instituta kao specijalna knjižnica ima drugačiju nabavnu politiku nego Knjižnica Filozofskog fakulteta kao visokoškolska knjižnica. Budući da je učestalost korištenja (prema procjeni knjižničara) određena kao kriterij za odabir

časopisa, istraživanje je obuhvatilo tri magazina sa svakodnevnom tematikom i jedan edukativni dječji magazin. Unatoč navedenim ograničenjima, istraživanje je pokazalo određene probleme i trendove u objavljivanju znanstvenih časopisa na njemačkom jeziku. Otvoreni pristup je još uvijek nedovoljno zastupljen način objavljivanja. Većina izdavača ograničava pristup publikacijama na određenu skupinu korisnika. Potrebno je uložiti dodatan trud kako bi se što više poticalo objavljivanje u otvorenom pristupu, s ciljem što brže i što šire dostupnosti znanstvenih informacija. Časopisi u otvorenom pristupu trebaju biti predstavljeni autorima kao relevantni izvori kako bi se autori što više odlučivali na objavljivanje u takvim časopisima. Izdavači trebaju informirati autore o dostupnim mogućnostima institucijske potpore u financiranju objavljivanja u otvorenom pristupu. Budući da većina izdavača još uvijek ne objavljuje publikacije u otvorenom pristupu, nego ograničava pristup sadržaju na registrirane korisnike ili pretplatnike, izdavači bi trebali nastojati pronaći druge izvore financiranja kako ne bi morali naplaćivati troškove autorima ili čitateljima znanstvenih radova koje objavljuju. Pristup znanstvenim informacijama ne bi smio biti uvjetovan plaćanjem. Također, navođenje osobnih podataka na internetu (tijekom registracije korisnika) ne bi smjelo biti uvjet za pristupanje sadržaju znanstvenih časopisa. Potrebno je provesti istraživanja na većem broju znanstvenih časopisa iz različitih područja kako bi se utvrdilo zastupljenost otvorenog pristupa kao načina objavljivanja znanstvenih informacija.

7. Zaključak

Znanstveni časopisi nastali su u drugoj polovici 17. stoljeća, a do danas predstavljaju najvažniji oblik formalne znanstvene komunikacije. Razvojem znanosti i povećavanjem broja znanstvenih časopisa došlo je do pojave komercijalnih izdavača, kojima je izdavaštvo osnovna djelatnost pomoću koje ostvaruju zaradu. Znanstveni časopisi najprije su se objavljivali isključivo u tiskanom obliku. Povećanje cijena pretplata na tiskane časopise dovelo je do krize dostupnosti znanstvenih informacija, koja je bila na vrhuncu krajem osamdesetih godina 20. stoljeća. Kao moguće rješenje pojavilo se objavljivanje znanstvenih časopisa u elektroničkom obliku, omogućeno razvojem tehnologije. Objavljivanje elektroničkih časopisa nije znatno smanjilo troškove objavljivanja budući da je većina troškova vezana uz poslove koji prethode objavljivanju i ne razlikuju se s obzirom na to je li časopis objavljen u tiskanom ili elektroničkom obliku. Postoje različiti načini financiranja elektroničkih časopisa, a najčešći su pretplata, naplaćivanje pristupa pojedinim člancima i naplaćivanje troškova autorima. Otvoreni pristup definiran je 2002. godine, a utemeljen je na ideji da znanstvene informacije u elektroničkom obliku trebaju biti besplatno dostupne

javnosti. Dosad je objavljeno nekoliko dokumenata koji potiču otvoreni pristup. Iako je prepoznata važnost otvorenog pristupa za razvoj znanosti, otvoreni pristup još uvijek nije dominantni način objavljivanja znanstvenih časopisa. Časopise u otvorenom pristupu još uvijek se smatra manje relevantnima za napredovanje u karijeri pa znanstvenici uglavnom nerado objavljuju svoje radove u takvim časopisima, osobito dok se nalaze na početku karijere. Neki časopisi iz područja humanističkih znanosti objavljuju se samo u tiskanom obliku. Osim toga, znanstvenici iz područja humanističkih znanosti često ne raspolažu dovoljnim financijskim sredstvima da bi mogli objavljivati svoje radove u otvorenom pristupu. Časopisi u otvorenom pristupu iz različitih zemalja i različitih znanstvenih područja indeksirani su u bazi DOAJ (Directory of Open Access Journals). Hrvatski časopisi u otvorenom pristupu dostupni su na portalu Hrčak. Visokoškolske knjižnice nabavljaju znanstvene časopise u tiskanom i elektroničkom obliku. Elektroničke časopise knjižnice nabavljaju sklapanjem ugovora (licencije) s izdavačem. Licencija određuje uvjete korištenja elektroničkih publikacija. Zbog nedostatka financijskih sredstava knjižnice su ponekad prisiljene otkazivati pretplate na časopise. U hrvatskim visokoškolskim knjižnicama ne postoji sustavni plan nabave zbog nedostatka financijskih sredstava. U ovom radu prikazano je istraživanje provedeno 2017. godine. U istraživanje je uključeno ukupno 14 časopisa na njemačkom jeziku. Istraživanje je obuhvatilo časopise koji su u tiskanom obliku dostupni u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu i knjižnici Goethe instituta Kroatien (7 časopisa iz Knjižnice Filozofskog fakulteta i 7 časopisa iz knjižnice Goethe instituta). Kao kriterij odabira časopisa određena je učestalost korištenja i relevantnost časopisa (prema procjeni knjižničara). Jedan časopis objavljuje nekomercijalni izdavač, a sve ostale časopise objavljuju komercijalni izdavači. Budući da su časopisi odabrani s obzirom na učestalost korištenja, u istraživanje su uključeni i časopisi iz knjižnice Goethe instituta koji nisu znanstveni: tri magazina s temama iz svakodnevnog života i jedan edukativni dječji magazin. Za svaki časopis istraženo je je li dostupan u elektroničkom obliku i pod kojim uvjetima (u otvorenom pristupu ili je pristup ograničen na određenu skupinu korisnika). Početna pretpostavka bila je da će svi časopisi biti dostupni u elektroničkom obliku, iako ne nužno u otvorenom pristupu. Rezultati istraživanja potvrdili su pretpostavku da se svi časopisi objavljuju u tiskanom i u elektroničkom obliku. Od ukupno 14 časopisa uključenih u istraživanje pet časopisa je dostupno u otvorenom pristupu. Preostalih devet časopisa nije dostupno u otvorenom pristupu. Dva izdavača potiču otvoreni pristup navodeći njegove prednosti i informirajući autore o mogućnostima institucijske potpore u financiranju objavljivanja u otvorenom pristupu. Većina izdavača ograničava pristup svojim elektroničkim publikacijama na

registrirane korisnike i pretplatnike. Jedan izdavač iznosi negativan stav o otvorenom pristupu te dopušta autorima samoarhiviranje i ponovno objavljivanje radova tek godinu dana nakon prve objave rada. Razlozi nedovoljne zastupljenosti otvorenog pristupa kao načina objavljivanja znanstvenih časopisa vjerojatno su nedostatak financijskih sredstava, nedovoljna osviještenost autora o prednostima otvorenog pristupa i sklonost većine izdavača tradicionalnom objavljivanju uz ograničavanje pristupa na registrirane korisnike ili pretplatnike. Iako je istraživanje provedeno na relativno malom broju časopisa, i to samo na časopisima na njemačkom jeziku, rezultati istraživanja pokazuju da je potrebno dodatno promovirati otvoreni pristup kako bi znanstvene informacije bile što brže dostupne što široj čitateljskoj publici. Potrebno je provesti istraživanja na većem broju časopisa iz različitih znanstvenih područja kako bi se utvrdilo zastupljenost otvorenog pristupa kao načina objavljivanja znanstvenih informacija. Na temelju provedenog istraživanja moguće je zaključiti da je nedovoljan broj znanstvenih časopisa na njemačkom jeziku dostupan u otvorenom pristupu. Bilo bi poželjno kad bi što veći broj časopisa iz različitih znanstvenih područja bio dostupan na internetu bez naplate ili prethodne registracije korisnika. Tada bi se ostvarila brza razmjena znanstvenih informacija, neophodna za provođenje novih istraživanja i dolaženje do spoznaja koje mogu unaprijediti ljudski život na različite načine.

Literatura

Knjige

1. Fowler, D. C. (ur.). E-serials collection management : transitions, trends, and technicalities. New York, London, Oxford : The Haworth Information Press, 2004.
2. Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Ljevak, 2016.
3. Vickery, Brian C. Scientific communication in history. Lanham, Maryland, London : The Scarecrow Press, 2000.

Članci

4. Carr, P. L. Securing perpetual journal access: a survey of academic research libraries. // *Library Resources & Technical Services*. 55, 1(2010), str. 4-16.
5. Galyani Moghaddam, G. Why are scholarly journals costly even with electronic publishing? // *Interlending & Document Supply*. 37, 3(2009), str. 149-155.
6. Hebrang Grgić, I. Open access in Croatia: a study of authors' perceptions. // *The future of information sciences : digital resources and knowledge sharing / uredili Hrvoje Stančić, Sanja Seljan, David Bawden, Jadranka Lasić-Lazić, Aida Slavić*. Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2009. Str. 169-177.
7. Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – *deus ex machina* za izdavaštvo znanstvenih časopisa? // *Libellarium*. VIII, 2(2015), str. 1-11.
8. Hebrang Grgić, I. Publishing Croatian scientific journals: to e- or not to e-? // *Libellarium*. VIII, 1(2015), str. 93-100.
9. Hebrang Grgić, I. 17. stoljeće – prekretnica u razvoju moderne znanosti. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 50, 1 / 2(2007), str. 89-95.
10. Krajna, T.; Markulin, H. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 54, 3(2011), str. 21-42.
11. Laakso, M. et al. The development of open access journal publishing from 1993 to 2009. // *PLoS ONE*. 6, 6(2011), str. 1-10.
12. Lightfoot, E. A. The persistence of open access electronic journals. // *New Library World*. 117, 11/12(2016), str. 746-755.
13. Migheli, M.; Ramello, G. B. Open access journals and academics' behavior. // *Economic Inquiry*. 52, 4(2014), str. 1250-1266.

14. Ojennus, P. Open access and the humanities: the case of classics journals. // Library Resources & Technical Services. 61, 2(2016), str. 81-92.
15. Shehata, A.; Ellis, D.; Foster, A. Scholarly communication trends in the digital age : informal scholarly publishing and dissemination, a grounded theory approach. // The Electronic Library. 33, 6(2015), str. 1150-1162.
16. Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice: zašto ih trebamo više nego ikada? // Kemija u industriji. 62, 11-12(2013), str. 452-455.
17. Tenopir, C.; King, D. W. et al. Electronic journals and changes in scholarly article seeking and reading patterns. // Aslib Proceedings: New Information Perspectives. 61, 1(2009), str. 5-32.
18. Zimmerman, M. Periodicals: print or electronic? // New Library World. 111, 9/10(2010), str. 426-433.

Elektronički izvori

19. Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanstvenom znanju. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf (10. 10. 2017.).
20. Bethesda Statement on Open Access Publishing. Dostupno na: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> (10. 10. 2017.).
21. Brigitte. URL: <https://www.guj.de/medienwelt/brigitte-deu/show/> (18. 10. 2017.).
22. Budapest Open Access Initiative. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> (10. 10. 2017.).
23. Central and Eastern European Online Library. URL: <https://www.ceeol.com/> (14. 10. 2017.).
24. De Gruyter. URL: <https://www.degruyter.com/> (16. 10. 2017.).
25. Der Spiegel. URL: <http://www.spiegelgruppe.de/spiegelgruppe/home.nsf/Navigation/440FBE98BAF7E2F8C1256FD5004406DD?OpenDocument> (18. 10. 2017.).
26. Deutsch perfekt. URL: <http://www.deutsch-perfekt.com/fragen-antworten/deutsch/deutsch-lernen> (19. 10. 2017.).
27. Deutsche Gesellschaft für Fremdsprachenforschung. URL: <http://www.dgff.de/de/startseite.html> (17. 10. 2017.).
28. Deutsche Sprache : Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation. URL: <https://www.dsdigital.de/> (16. 10. 2017.).

29. Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. URL: <https://link.springer.com/journal/41245> (17. 10. 2017.).
30. Deutscher Bildungsserver. URL: http://www.bildungsserver.de/onlineressource.html?onlineressourcen_id=48136 (19. 10. 2017.).
31. DOAJ: Directory of open access journals. Dostupno na: <https://doaj.org/> (10. 10. 2017.).
32. Erich Schmidt Verlag. URL: <http://www.esv.info/reihen.html> (16. 10. 2017.).
33. Fremdsprache Deutsch. URL: <https://www.fremdsprachedeutschdigital.de/kurzportrait.html> (19. 10. 2017.).
34. Frühes Deutsch. URL: <https://www.wbv.de/makulierte-artikel/fruehes-deutsch.html> (19. 10. 2017.).
35. GEOLino Magazin. URL: <http://www.geo.de/magazine/geolino-magazin> (19. 10. 2017.).
36. Goethe institut Kroatien. URL: <https://www.goethe.de/ins/hr/hr/ueb/auf.html> (18. 10. 2017.).
37. Guidelines to the rules on open access to scientific publications and open access to research data in Horizon 2020. Dostupno na: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf (14. 10. 2017.).
38. Helmut Buske Verlag. URL: <https://buske.de/> (16. 10. 2017.).
39. Hrčak: portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/> (11. 10. 2017.).
40. Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Dostupno na: http://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/otvoreni-pristup/hrvatska_deklaracija_o_otvorenom_pristupu.pdf (10. 10. 2017.).
41. Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/> (30. 10. 2017.).
42. Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu. URL: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/> (17. 10. 2017.).
43. Linguistische Berichte. URL: <https://buske.de/zeitschriften-bei-sonderhefte/linguistische-berichte-lb.html> (16. 10. 2017.).
44. Narr Francke Attempto. URL: <http://narr-starter.de/magento/index.php/geschichte> (17. 10. 2017.).

45. Schneider Verlag Hohengehren GmbH. URL: <http://www.paedagogik.de/index.php?f=geschichte> (17. 10. 2017.).
46. SPIEGEL-Verlag. URL: <http://www.spiegelgruppe.de/spiegelgruppe/home.nsf/Navigation/E73CBCF505D2166DC12576EB004FE721?OpenDocument> (18. 10. 2017.).
47. Spotlight Verlag. URL: <http://www.spotlight-verlag.de/> (19. 10. 2017.).
48. Springer. URL: <http://www.springer.com/de/marketing/springer175years> (17. 10. 2017.).
49. Stern. Das Reporter-Magazin. URL: <https://www.guj.de/medienwelt/stern-deu/show/> (18. 10. 2017.).
50. Ten years on from the Budapest Open Access Initiative: setting the default to open. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations> (10. 10. 2017.).
51. Tiskane serijske publikacije i druga neomeđena građa : priručnik za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC 21. Izradile: Sonja Pigac Ljubi i Jasenka Zajec. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/02/tiskane-serijske-publikacije_final_zadnja.pdf (10. 10. 2017.).
52. Zagreber germanistische Beiträge. URL: <https://zgbde.wordpress.com/zeitschrift/> (14. 10. 2017.).
53. Zeitschrift für Fremdsprachenforschung. URL: <http://www.dgff.de/de/zff-zeitschrift-fuer-fremdsprachenforschung.html> (17. 10. 2017.).
54. ZMG – Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik. URL: <http://narr-starter.de/magento/index.php/zeitschriften/zmg-zeitschrift-fuer-mittleuropaeische-germanistik.html> (17. 10. 2017.).
55. Zeitschrift für Sprachwissenschaft. URL: <https://www.degruyter.com/view/j/zfsw> (16. 10. 2017.).

Dodatak

Časopisi na njemačkom jeziku s obzirom na dostupnost u otvorenom pristupu i vrstu izdavača

Naziv časopisa	Otvoreni pristup	Vrsta izdavača
Zagreber germanistische Beiträge	da	nekomercijalni
Zeitschrift für Sprachwissenschaft	da	komercijalni
Deutsche Sprache	ne	komercijalni
Linguistische Berichte	ne	komercijalni
Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte	da	komercijalni
Zeitschrift für Fremdsprachenforschung	da	komercijalni
Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik	ne	komercijalni
Stern	ne	komercijalni
Der Spiegel	ne	komercijalni
Brigitte	ne	komercijalni
Deutsch perfekt	ne	komercijalni
Fremdsprache Deutsch	ne	komercijalni
Frühes Deutsch	da	komercijalni
GEOlino	ne	komercijalni